

Przemoc wobec dzieci w sporcie. Pełny raport z badań ilościowych

FUNDACJA
DAJEMY
DZIECIOM
SIŁĘ

Autorzy:

dr Szymon Wójcik
Katarzyna Makaruk
Joanna Kopycka
Justyna Szołajska
dr Natalia Organista

Konsultacje statystyczne i analizy regresji logistycznych:

Szymon Szumiół

Konsultacje:

dr hab. Przemysław Nosal

Redakcja: Maciej Czerwiński

Projekt graficzny i skład: Norbert Grzelka

Copyright © 2024 Fundacja Dajemy Dzieciom Się

Cytowanie:

Wójcik, Sz., Makaruk, K., Kopycka, J., Szołajska, J., Organista, N. (2024).

Przemoc wobec dzieci w sporcie. Pełny raport z badań ilościowych.

Fundacja Dajemy Dzieciom Się.

ISBN 978-83-65675-20-0

Zdjęcie na okładce: Adobe Stock, WavebreakMediaMicro

Fundacja Dajemy Dzieciom Się

ul. Walecznych 59

03-926 Warszawa

tel. (22) 616 16 69

fdds@fdds.pl

www.fdds.pl

Fundusz
Sprawiedliwości

Ministerstwo
Sprawiedliwości

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Spis treści

5	Najważniejsze wyniki
7	Key results
9	Podziękowania
10	Przedmowa
11	Definicje
12	Wstęp
16	Cele badania
17	Metodologia badania
17	Kwestionariusz
19	Próba
20	Procedura badania
20	Kwestie etyczne
21	Analizowane zmienne
21	Analiza danych
22	Ograniczenia badawcze
23	Wyniki
23	Charakterystyka respondentów
25	Postawy względem przemocy wobec dzieci w sporcie
26	Skala przemocy
27	Przemoc psychiczna i zaniedbanie
28	Przemoc fizyczna
30	Przemoc seksualna
32	Sprawcy przemocy
34	Sprawcy przemocy psychicznej i zaniedbania
34	Sprawcy przemocy fizycznej
35	Sprawcy przemocy seksualnej

36	Wiek w momencie doświadczenia przemocy
38	Okoliczności i miejsce doświadczenia przemocy
38	Okoliczności i miejsce przemocy ze strony współzawodnika
42	Okoliczności i miejsce przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę
47	Skala przemocy w najczęściej uprawianych dyscyplinach
49	Ujawnianie doświadczeń przemocy
50	Doświadczenie przemocy w dzieciństwie a zachowania autodestrukcyjne
55	Wyniki na tle badań międzynarodowych
63	Wnioski i rekomendacje
66	Bibliografia
68	Aneks 1. Tabela zmiennych
70	Aneks 2. Dyscypliny sportowe
72	Aneks 3. Doświadczenie poszczególnych form przemocy

Najważniejsze wyniki

1. Jaka była skala przemocy wobec dzieci uprawiających regularnie sport?
 - Aż 90% badanych doświadczyło w dzieciństwie (do 18 r.ż.) przynajmniej jednej formy przemocy w środowisku sportowym.
2. Jakiej przemocy doświadczyli badani, którzy regularnie uprawiali sport w dzieciństwie?
 - Przemocy psychicznej doświadczyło łącznie 86% badanych, przemocy fizycznej – 54%, a przemocy seksualnej – 33%.
 - Przemocy psychicznej ze strony współzawodnika doświadczyło 78% badanych, a przemocy psychicznej i zaniedbania ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę – 65%.
 - Przemocy fizycznej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę doświadczyło 41% badanych, a ze strony współzawodników – 33%.
 - Przemocy seksualnej ze strony współzawodnika doświadczyło 30% badanych, natomiast ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę – 11%.
3. Kto najczęściej doświadczał przemocy w środowisku sportowym?
 - Przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę częściej doświadczały młode zawodniczki, natomiast przemocy fizycznej ze strony współzawodnika częściej doświadczaali młodzi zawodnicy. W przypadku pozostałych kategorii przemocy nie było różnic istotnych statystycznie ze względu na płeć.
 - Respondenci częściej doświadczaali przemocy, będąc w wieku 12–17 lat.
4. Kto najczęściej stosował przemoc wobec dzieci uprawiających regularnie sport?
 - Większość badanych doświadczyła w dzieciństwie przemocy ze strony zarówno innych zawodników (83%), jak i osób sprawujących nad nimi opiekę i kontrolę (73%).
 - Dorosłymi sprawcami przemocy wobec młodych sportowców byli najczęściej ich trenerzy (74% spośród pokrzywdzonych przez dorosłych opiekunów).
5. Czy dzieci pokrzywdzone przemocą zwracały się do dorosłych z prośbą o pomoc?
 - Zdecydowana większość pokrzywdzonych nie zgłaszała się z prośbą o pomoc. Doświadczenie przemocy zgłaszało (zależnie od formy przemocy) tylko od 9% do 21% osób, które jej doświadczyły.

6. W jakich okolicznościach dochodziło do przemocy wobec dzieci w sporcie?
 - Do przemocy psychicznej, fizycznej i seksualnej ze strony zarówno współzawodników, jak i osób sprawujących opiekę i kontrolę dochodziło najczęściej podczas treningów i zawodów oraz na obozach sportowych.
 - Przemoc miała miejsce na boisku, na sali lub w szatni, ale także pod prysznicami, w pokojach trenerów, w pokoju hotelowym i w innych miejscach.
7. Jaka była skala zachowań autodestrukcyjnych wśród osób uprawiających regularnie sport w dzieciństwie?
 - Co 4. badana osoba (24%), która uprawiała regularnie sport w dzieciństwie, okaleczała się, a co 17. osoba (6%) – próbowała popełnić samobójstwo.
 - Analiza regresji wykazała istotny statystycznie związek pomiędzy nasileniem doświadczania przemocy a częstszym samookaleczaniem i częstszymi próbami samobójczymi.
8. Jak wyglądają wyniki polskie w porównaniu z międzynarodowymi?
 - W państwach, w których prowadzono analogiczne badania z zastosowaniem tego samego kwestionariusza, również otrzymano wysokie wyniki, przekraczające 80% dla ogólnego odsetka osób doświadczających w dzieciństwie przemocy w sporcie.
 - Także w innych państwach najczęściej doświadczana była przemoc psychiczna, na drugim miejscu – fizyczna, a na trzecim – seksualna.
9. Jakie są opinie i postawy badanych na temat środowiska sportowego i bezpieczeństwa uprawiania sportu?
 - 43% badanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że „trener ma zawsze rację”.
 - 68% badanych zgodziło się z opinią, że to, „co się dzieje między zawodnikami w szatni, powinno pozostać w szatni”.
 - 75% przyznało, że „problem przemocy wobec dzieci uprawiających sport wymaga zdecydowanych działań ze strony związków sportowych”.
 - 73% zgodziło się ze stwierdzeniem, że „kluby sportowe to bezpieczne miejsca dla dzieci”. Przeciwnego zdania było 8%.
 - 11% przyznało, że dzieci regularnie uprawiające sport są szczególnie narażone na przemoc ze strony dorosłych. Przeciwnego zdania było 70% respondentów.

Key results

1. What was the extent of violence against children involved in regular sport?
 - As many as 90% of the respondents had experienced at least one form of violence in a sporting environment during their childhood (up to the age of 18).
2. What violence did respondents who regularly played sport experience in childhood?
 - Psychological violence was experienced by a total of 86% of the respondents, physical violence by 54% and sexual violence by 33%.
 - Psychological violence from a fellow athlete was experienced by 78% of respondents, and psychological violence and neglect from a person of authority and control by 65%.
 - Physical abuse by a person of authority and control was experienced by 41% of respondents and by fellow athlete by 33%.
 - Sexual violence from fellow athlete was experienced by 30% of respondents and from a person of authority by 11%.
3. Who has most often experienced violence in a sporting environment?
 - Sexual violence from a person of authority was more often experienced by young female athletes, while physical violence from a fellow athlete was more often experienced by young male athletes. For the other categories of violence, there were no statistically significant differences by gender.
 - Respondents were more likely to experience violence between the ages of 12 and 17.
4. Who was most likely to perpetrate violence against children involved in regular sport?
 - The majority of respondents had experienced violence in childhood from both other athletes (83%) and adults having authority and control over them (73%).
 - Adult perpetrators of violence against young athletes were most often their coaches (74% of those victimised by adults).
5. Did child victims of violence approach adults for help?
 - The vast majority of victims did not report asking for help. Experiencing violence was reported (depending on the form of violence) by only 9% to 21% of those who experienced violence.

6. Under what circumstances did violence against children in sport occur?
 - Psychological, physical and sexual violence by both fellow athletes and those in charge and control occurred most often during training and competitions and at sports camps.
 - The violence took place on the field, in the hall or locker room, but also in the showers, in the coaches' rooms, in the hotel room and elsewhere.
7. What was the extent of self-destructive behaviour among those who played sports regularly as children?
 - One in four respondents (24%) who had played regular sport in childhood had self-mutilated and one in 17 respondents (6%) had attempted suicide.
 - Regression analysis showed a statistically significant relationship between the severity of the experience of violence and more frequent self-harm and more frequent suicide attempts.
8. How do the Polish results compare to international results?
 - Countries where similar studies were conducted using the same questionnaire also obtained high results, exceeding 80% for the overall percentage of people experiencing violence in sport in childhood.
 - Also in other countries, psychological violence was most commonly experienced, followed by physical violence in second place and sexual violence in third place.
9. What are the opinions and attitudes of respondents about the sporting environment and the safety of playing sport?
 - 43% of respondents agreed with the statement that 'the coach is always right'.
 - 68% of respondents agreed that 'what happens between players in the locker room should stay in the locker room'.
 - 75% agreed that 'the problem of violence against children playing sport needs strong action from sports associations'.
 - 73% agreed with the statement that 'sports clubs are safe places for children'. The opposite view was held by 8%.
 - 11% agreed that children who regularly play sport are particularly vulnerable to violence from adults. The opposite view was held by 70% of respondents.

Podziękowania

Dziękujemy wszystkim respondentom, którzy zgodzili się wziąć udział w badaniu i podzielić się swoimi, nierzadko trudnymi doświadczeniami. Dziękujemy także PT Rektorom, Dziekanom i wykładowcom uczelni sportowych, którzy umożliwili zebranie danych. Szczególnie dziękujemy również osobom, które pomogły koncepcyjnie i organizacyjnie w przygotowaniu tego badania, w tym w konsultacjach i tworzeniu polskiej wersji kwestionariusza: Katarzynie Drabarek, Berenice Dąbrowskiej-Siuchno, dr Marii Brudnik, jak również dr Stephanie Radziszewski z Uniwersytetu Laval w Kanadzie, która w imieniu autorów kwestionariusza VTAQ udostępniła go do polskiej adaptacji i pomagała nam w tym procesie.

Przedmowa

Oddajemy w Państwa ręce raport prezentujący wyniki pierwszych w Polsce ilościowych badań socjologicznych dotyczących problemu doświadczania przez dzieci i młodzież przemocy i zaniedbania w środowisku sportowym. Prezentowane tu badanie zostało przeprowadzone za pomocą kanadyjskiego kwestionariusza *Violence Toward Athletes Questionnaire (VTAQ)*, który uwzględnia aż 50 form przemocy i zaniedbania w sporcie. Jest to czułe narzędzie, dzięki któremu możemy bliżej poznać charakter zjawiska. Zebrane w ten sposób dane pokazują, że zjawiska przemocy w sporcie nie można ograniczać do znanych z mediów, jaskrawych przykładów krzywdzenia. Szerokie podejście, uwzględniające pełną skalę zachowań przemocowych doświadczanych ze strony zarówno trenerów i opiekunów, jak i współzawodników, może – i powinno – być punktem wyjścia do działań na rzecz zwiększenia świadomości oraz wprowadzania konkretnych zmian prawnych i organizacyjnych. Zmiany te powinny zmierzać do tego, aby sport był wolny od jakichkolwiek form zaniedbywania i nadużyć, stanowiąc pozytywną, bezpieczną i zdrową przestrzeń do realizacji pasji i zdolności, w której naczelną wartością jest poszanowanie praw oraz godności dziecka.

Renata Szredzińska
Prezeska Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę

Definicje

Przemoc fizyczna – działania, które skutkują rzeczywistą lub potencjalną krzywdą fizyczną dziecka, w tym także groźby dotyczące wyrządzenia takiej krzywdy.

Przemoc psychiczna – działania niefizyczne, które powodują lub mogą powodować szkodę dla zdrowia psychicznego lub rozwoju dziecka, w tym także działania zmierzające do nadmiernego lub szkodliwego dla zdrowia treningu.

Przemoc seksualna – nakłanianie lub zmuszanie dziecka do angażowania się w jakąkolwiek niezgodną z prawem lub psychologicznie szkodliwą aktywność seksualną. Obejmuje formy zarówno bezkontaktowe (np. komentarze o treści seksualnej, ekshibicjonizm), jak i kontaktowe (np. dotykanie, całowanie, penetracja).

Zaniedbanie – niezaspokojenie podstawowych potrzeb fizycznych i psychicznych dziecka.

Współzawodnik – kolega lub koleżanka z drużyny, przeciwnik lub jakikolwiek inny sportowiec. W kontekście sportu dzieci i młodzieży – najczęściej rówieśnik.

Osoba sprawująca opiekę i kontrolę – osoba dorosła, która sprawuje opiekę lub ma wpływ na zawodnika do 18 r.ż. w kontekście uprawiania sportu – w trakcie treningów, zawodów lub innych wydarzeń związanych z uprawianiem sportu (spotkań, obozów, imprez drużynowych itp.), np.: trener(ka), rodzic lub opiekun prawny, lekarz(-ka) medycyny sportowej, fizjoterapeuta(-ka), masażysta(-ka), psycholog(-żka) sportowy(-a) i członek władz klubu, związku lub stowarzyszenia sportowego.

Wstęp

Korzystny wpływ sportu na zdrowie fizyczne i psychiczne dzieci i młodzieży jest niepodważalny. Rekomendacje Światowej Organizacji Zdrowia (*World Health Organization* – WHO) opierają się na niezbitych dowodach naukowych na to, że regularna i częsta aktywność fizyczna pozytywnie wpływa na zdrowie i sprawność fizyczną dzieci i nastolatków w wieku 5–17 lat. W porównaniu z grupą nieuprawiającą sportu aktywne fizycznie dzieci i nastolatki cechują się wyższym poziomem wydolności krążeniowo-oddechowej, wytrzymałości mięśniowej i siły mięśni, mniejszą zawartością tkanki tłuszczowej, niższym ryzykiem chorób sercowo-naczyniowych i metabolicznych oraz niższymi wskaźnikami objawów lęku i depresji (WHO, 2010). Jednocześnie liczne instytucje odpowiedzialne za tworzenie polityki i formułowanie rekomendacji – Parlament Europejski, Rada Unii Europejskiej i Rada Europy czy WHO zauważają, że sport jest środowiskiem, w którym dzieci są narażone na ryzyko przemocy. Wskazuje się na to, że działania ukierunkowane na zapobieganie temu ryzyku są niewystarczające, m.in. brakuje empirycznych prac badawczych na temat skali i uwarunkowań tego zjawiska (WHO, 2016).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS; 2023) w Polsce w 2022 r. w klubach sportowych ćwiczyło 789 tys. dzieci i nastolatków, w tym 31,2% dziewczyn. W polskich związkach sportowych w 2023 r. trenowało 521 113 juniorów (GUS, 2024). Do grupy tej zaliczamy wszystkich ćwiczących w klubach sportowych chłopców i dziewczyny, którzy nie są seniorami, tj. juniorów, juniorów młodszych, młodzików i dzieci¹ (GUS, 2024).

Należy zwrócić uwagę na duży udział dzieci i nastolatków wśród reprezentantów kadry narodowej. W 2023 r. juniorzy stanowili 40,7% jej wszystkich reprezentantów, a ponad połowa (57%) medali zdobytych przez polskich sportowców na arenie międzynarodowej w 2023 r. należała do juniorów i młodzieżowców (GUS, 2024). Ponadto w 2023 r. w całej Polsce odbyło się około 700 wydarzeń sportowych, w których wzięło udział prawie 75 tys. dzieci i nastolatków (Instytut Sportu, 2024), co świadczy o dużej aktywności wśród młodych zawodników. Najczęściej uprawianymi dyscyplinami sportowymi w klubach sportowych w 2022 r. były: piłka nożna, strzelectwo sportowe, piłka siatkowa, pływanie i karate. W 2020 r. juniorzy i juniorki stanowili aż 73,4% wszystkich ćwiczących piłkę nożną w klubach sportowych w Polsce (GUS, 2023).

¹ Nie ma jednoznacznej granicy wieku dla tych kategorii zawodników, gdyż w poszczególnych dyscyplinach, a nawet konkurencjach w ramach jednej dyscypliny, może ona być inna (GUS, 2024).

Przemoc wobec dzieci uprawiających regularnie sport to w Polsce wciąż mało dostrzegany problem. Stąd wiedza na temat skali negatywnych doświadczeń młodych sportowców jest ograniczona. Dyskurs publiczny koncentruje się głównie wokół przekonania, że sport oferuje dzieciom wyłącznie liczne korzyści i odgrywa pozytywną rolę w ich rozwoju, lub skupia się na nagłaśnianiu spektakularnych przypadków wykorzystywania seksualnego. Są to zjawiska typowe nie tylko dla polskiej rzeczywistości medialnej (por. Hartill i in., 2021). Tymczasem przemoc w sporcie, podobnie jak poza kontekstem sportowym, jest zjawiskiem wielowymiarowym i jako takie do tej pory nie było w Polsce badane. Również na świecie wieloaspektowe badanie przemocy wobec dzieci i młodzieży to kwestia dopiero ostatnich 15 lat.

Światowa Organizacja Zdrowia definiuje przemoc jako „umyślne użycie siły fizycznej lub władzy, pod groźbą lub faktycznie, przeciwko sobie, innej osobie, grupie lub społeczności, które skutkuje lub z dużym prawdopodobieństwem może skutkować obrażeniami ciała, śmiercią, szkodami psychicznymi, nieprawidłowym rozwojem lub deprivacją” i wyróżnia jej najważniejsze formy: przemoc psychiczną, fizyczną i seksualną oraz zaniedbanie (Krug i in., 2002). Na tej definicji opiera się większość światowych projektów badawczych dotyczących przemocy wobec dzieci i młodzieży w sporcie, jak również prezentowane w niniejszym raporcie pierwsze badanie tego problemu w Polsce.

W środowisku sportowym zwraca się uwagę na swoiste uwarunkowania, które mogą sprzyjać szkodliwej dla wielu młodych ludzi i mającej dalekosiężne konsekwencje przemocy. Według Tschan (2013) sport zajmuje specjalne miejsce w kulturze. Często dochodzi w nim do zawieszenia norm społecznych i akceptuje się w nim zachowania, które zwykle są niedopuszczalne (East, 2012). Znaczenie mają również procesy utowarowienia sportu i postrzeganie go jedynie jako ważnej części biznesu (David, 2004)

Autorzy badań poświęconych prezentowanej tematyce zwracają uwagę, że sport wyczynowy charakteryzuje się wyjątkową strukturą i kulturą, w tym dużą tolerancją dla incydentów przemocy fizycznej i urazów charakterystycznych dla ostrej rywalizacji, ale także asymetrycznymi relacjami władzy między trenerami i sportowcami, nierównym udziałem płci, kulturą autorytarnego przywództwa, częstym kontaktem fizycznym, nagradzaniem i karaniem oraz odizolowaniem od rodzin i spędzaniem czasu poza domem. Przegląd systematyczny autorstwa Roberts i in. (2020) mający na celu zidentyfikowanie czynników organizacyjnych, które umożliwiają i motywują nieprzypadkową przemoc wobec sportowców w kontekście sportowym, wykazał, że tolerancja organizacyjna dla nadużyć i zgodność z dominującymi wartościami w sporcie były powiązane ze wszystkimi trzema rodzajami przemocy. Kolejnymi czynnikami umożliwiającymi przemoc był brak równowagi sił między zawodnikami

a trenerami oraz wiara, że przemoc w sporcie ma pozytywne skutki dla osiągniętych wyników. Dodatkowo uprawianie sportu przez dzieci wiąże się ze znaczącym zaangażowaniem czasu, energii i pieniędzy, zarówno przez rodzinę, jak i zawodnika, które może utrudniać odpowiednie reagowanie na sytuacje przemocowe (Alexander i in., 2011; Brackenridge, 2001; Cense i Brackenridge, 2001; David, 2004; Kirby i in., 2000; Vertommen i in., 2016).

Badania realizowane w innych państwach, takich jak Wielka Brytania, Belgia, Holandia, Kanada czy Australia, jak też badanie porównawcze przeprowadzone w sześciu państwach Europy wskazują na znaczącą wagę problemu przemocy wobec dzieci uprawiających regularnie sport w formie zorganizowanej, poza szkołą (Alexander i in., 2011; Hartill i in., 2021; Pankowiak i in., 2023; Parent i Vaillancourt-Morel, 2021; Vertommen i in., 2016)². W piśmiennictwie światowym podkreśla się, że wysoki odsetek przemocy, przede wszystkim psychicznej oraz zaniedbania (zaniechania dbałości o dobrostan fizyczny i psychiczny), wobec młodych osób uprawiających sport, można wiązać z uznawaniem zachowań przemocowych w sporcie za normalne. Polega ona na przekonaniu, że presja, która często przybiera postać przemocy, służy wyrabianiu odporności psychicznej, dyscyplinowaniu i motywowaniu. Stosowanie takich praktyk jest usprawiedliwiane dążeniem do osiągnięcia wysokich wyników sportowych (Parent i Vaillancourt-Morel, 2021). Bezwzględne, agresywne, lekceważące traktowanie, groźby, działania prowadzące do przetrenowania zawodnika i nadmierne wymagania fizyczne to przykłady przemocowych zachowań wobec młodych sportowców (Brackenridge, 2001; Fasting, 2005).

Co więcej, w sporcie niewiele mówi się o prawach dziecka. Konwencja o prawach dziecka nie zawiera żadnych bezpośrednich odwołań do sportu. Osób sprawujących opiekę i kontrolę w sporcie nie uczy się o prawach dziecka i zapobieganiu przemocy, a odpowiedzialność za ochronę zawodników i dbałość o ich dobrostan psychofizyczny jest rozmyta (David, 2004).

Tymczasem doświadczanie przez młodych zawodników przemocy w środowisku sportowym powoduje wiele poważnych konsekwencji dla ich zdrowia psychicznego i fizycznego. U sportowców doświadczających przemocy mogą wystąpić zaburzenia psychiczne, zwiększony niepokój, lęk, depresja, samookaleczenia oraz myśli i zachowania samobójcze, a także obniżone poczucie własnej wartości, wycofanie czy zaburzenia snu (Fasting i in., 2002; Jeckell i in., 2018; Mountjoy i in., 2016; Vertommen i in., 2018). Co więcej, ich jakość życia jest niższa w porównaniu z osobami, które nie mają takich doświadczeń (Vertommen i in., 2018). Timpka i in. (2019), którzy szukali powiązań między nadużyciami fizycznymi i seksualnymi w ciągu całego życia

² Więcej o wynikach badań międzynarodowych w rozdziale *Wyniki badań na tle międzynarodowym*.

a urazami odniesionymi w sporcie i poza nim, wykazali, że zachodzi korelacja między przemocą fizyczną i seksualną a gorszym stanem zdrowia długo po ustaniu przemocy. W przypadku sportowczyń wyczynowych stwierdzono, że przemoc fizyczna w ciągu całego życia była powiązana ze zwiększonym prawdopodobieństwem odniesienia kontuzji sportowej. Co więcej, wykorzystywanie seksualne w przypadku zawodniczek było powiązane z prawdopodobieństwem odniesienia kontuzji czy urazów niezwiązanych ze sportem. Osoby doświadczające przemocy w sporcie mogą także cechować się tendencją do niestabilności emocjonalnej oraz większą skłonnością do agresji – względem zarówno siebie, jak i innych. Nierzadko pojawiają się u nich wahania masy ciała i zaburzenia odżywiania (Jeckell i in., 2018; Mountjoy i in., 2016). Ponadto, przemoc seksualna wobec trenujących dzieci i nastolatków stwarza ryzyko niechcianej ciąży lub zarażenia chorobami przenoszonymi drogą płciową (Jeckell i in., 2018). Młodzi sportowcy doświadczający przemocy są także narażeni na trwałe urazy spowodowane zbyt ciężkimi treningami, a stawianie im wymagań, którym nie są w stanie sprostać, powoduje, że sięgają po doping (Jeckell i in., 2018). Konsekwencjami doświadczania przemocy mogą być także gorsze wyniki sportowe, zmiana uprawianej dyscypliny sportowej, a nawet całkowita rezygnacja ze sportu (Fasting i in., 2002; Mountjoy i in., 2016).

Cele badania

Celami badania było:

- poznanie skali występowania różnych form przemocy doświadczanej przez dzieci i nastolatki trenujące regularnie sport;
- określenie form przemocy wobec dzieci uprawiających regularnie sport;
- określenie, kim są sprawcy przemocy wobec dzieci uprawiających regularnie sport;
- określenie, które dzieci są najbardziej narażone na przemoc w sporcie;
- określenie zależności między doświadczeniami przemocy a podejmowaniem zachowań autodestrukcyjnych, takich jak samookaleczenia i próby samobójcze;
- porównania skali i charakterystyki przemocy wobec dzieci w sporcie z wynikami międzynarodowymi;
- dostarczenie informacji instytucjom publicznym związanym ze sportem dzieci i młodzieży, tj. związkom, klubom i stowarzyszeniom sportowym, na temat szkód wyrządzanych dzieciom i nastolatkom w zorganizowanym sporcie i tym samym umożliwienie im skuteczniejszego planowania polityki, zasobów, szkoleń i innego rodzaju wsparcia.

Metodologia badania

Kwestionariusz

Prace nad badaniem przemocy wobec dzieci i młodzieży w kontekście sportu rozpoczęto od przeglądu najnowszych publikacji na temat problemu przemocy w sporcie oraz narzędzi badawczych stosowanych do realizacji badań na ten temat na świecie. Do badania wybrano kwestionariusz VTAQ, opracowany przez badaczy związanych z kanadyjskim Université Laval (Parent i in., 2019) z przeznaczeniem dla nastolatków i młodych dorosłych, którzy w dzieciństwie uprawiali regularnie sport. Po wyborze narzędzia przystąpiono do pierwszej polskiej adaptacji dwóch podskal: współzawodnika (VTAQ-A) i osoby sprawującej opiekę i kontrolę (VTAQ-AU). Na początku dwóch niezależnych tłumaczy wykonało tłumaczenia kwestionariusza z języka angielskiego na język polski, na podstawie których zespół badawczy uzgodnił wstępną wersję narzędzia. Następnie, w ramach pilotażu, treść kwestionariusza została skonsultowana z ośmioma osobami w wieku 17–28 lat, które w dzieciństwie uprawiały regularnie sport. Podczas wywiadów respondenci dzielili się swoimi spostrzeżeniami i odpowiadali na pytania przygotowane przez zespół badawczy, dotyczące m.in. kwestii językowych oraz zrozumiałości i adekwatności pytań kwestionariusza. Notatki sporządzone podczas wywiadów posłużyły do zmodyfikowania kwestionariusza tak, aby narzędzie było lepiej dostosowane do badanej grupy. W kolejnych krokach przetłumaczono kwestionariusz z języka polskiego na język angielski (*back translation*), porównano wersję oryginalną z wersją przetłumaczoną na język angielski i naniesiono zmiany w treści pytań, które różniły się od oryginału.

Kwestionariusz VTAQ to narzędzie służące do badania doświadczeń przemocy wobec młodych sportowców ze strony rówieśników (współzawodników), trenerów, rodziców i innych osób sprawujących opiekę i kontrolę w kontekście sportu. Kwestionariusz obejmuje 50 form przemocy przypisanych do dwóch wspomnianych podskal (dotyczących współzawodnika oraz osoby sprawującej opiekę i kontrolę) i zawiera szczegółowy opis krzywdzących zachowań związanych ze sportem w wymiarze psychicznym, zaniedbania, fizycznym i seksualnym (tab. 1). W oryginalnej wersji poszczególne pozycje oceniane są na 4-punktowej skali od 0 (*nigdy*), 1 (*rzadko; raz lub dwa razy*) i 2 (*czasami; 3–10 razy*) do 3 (*często; więcej niż 10 razy*). W polskiej wersji dodano piątą opcję – *nie chcę odpowiadać*, dając respondentom możliwość odmowy odpowiedzi.

Kwestionariusz uzupełniono o dodatkowe pytania: o zachowania autodestrukcyjne i o postawy względem przemocy wobec dzieci w środowisku sportowym.

Tabela 1. Kategorie przemocy w podziale na formy

Kategoria przemocy	Liczba form przemocy	Formy przemocy
Przemoc psychiczna ze strony współzawodnika	4	<ul style="list-style-type: none"> - Wykluczanie (A1) - Plotki, krzywdzące komentarze (A2) - Kradzież lub uszkodzenie własności (A3) - Grożenie, poniżanie (A4)
Przemoc fizyczna ze strony współzawodnika	2	<ul style="list-style-type: none"> - Uderzenie, popchnięcie podczas zawodów (A5) - Uderzenie, popchnięcie poza czasem zawodów (A6)
Przemoc seksualna ze strony współzawodnika	3	<ul style="list-style-type: none"> - Obraźliwe komentarze o charakterze seksualnym (A7) - Niechciane zachowania seksualne (A8) - Zmuszenie do kontaktu seksualnego (A9)
Przemoc fizyczna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	13	<ul style="list-style-type: none"> - Potrząsanie, popychanie (AU1) - Rzucanie przedmiotami w zawodnika (AU2) - Uderzenie dłonią (AU3) - Uderzenie pięścią, kopnięcie (AU4) - Uderzenie twardym przedmiotem (AU5) - Duszenie, podduszanie (AU6) - Rzucanie przedmiotami niewymierzone w zawodnika (AU7) - Zmuszanie lub zachęcanie do zranienia przeciwnika (AU8) - Zmuszanie lub zachęcanie do poniżenia przeciwnika (AU9) - Zmuszanie lub zachęcanie do grożenia przeciwnikowi (AU10) - Przyzwolenie na zrobienie krzywdy przeciwnikowi (AU11) - Przyzwolenie na poniżenie przeciwnika (AU12) - Przyzwolenie na grożenie przeciwnikowi (AU13)
Przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	17	<ul style="list-style-type: none"> - Groźba porzucenia, wyrządzenia krzywdy (AU14) - Obrażanie, poniżanie (AU15) - Przesadna krytyka (AU16) - Odrzucenie lub wykluczenie (AU17) - Zamknięcie w pomieszczeniu (AU18) - Zachęcanie do ograniczenia kontaktów towarzyskich (AU19) - Ignorowanie lub brak zainteresowania (AU20) - Zmuszanie do dodatkowych treningów (AU21) - Zmuszanie lub zachęcanie do trenowania w czasie kontuzji (wbrew zaleceniom lekarza) (AU22) - Zmuszanie lub zachęcanie do wykonywania zbyt trudnych ruchów (AU23) - Zmuszanie lub zachęcanie do utraty wagi (AU24) - Zmuszanie lub zachęcanie do stosowania środków dopingujących (AU25) - Przyzwolenie na udział w treningu/zawodach w czasie kontuzji (wbrew zaleceniom lekarza) (AU26) - Przyzwolenie na utratę wagi (AU27) - Przyzwolenie na stosowanie środków dopingujących (AU28) - Zachęcanie do przerywania nauki (AU29) - Odmowa opieki medycznej (AU30)
Przemoc seksualna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (z wyłączeniem rodziców/opiekunów)	11	<ul style="list-style-type: none"> - Komentarze o charakterze seksualnym (AU31) - Niechciane zachowania seksualne (AU32) - Obserwowanie podczas czynności seksualnych (AU33) - Rozmowy o charakterze seksualnym (AU34) - Filmowanie/fotografowanie czynności seksualnych (AU35) - Ekshibicjonizm (AU36) - Dotykanie genitaliów (AU37) - Dotykanie innych części ciała (AU38) - Całowanie w sposób seksualny (AU39) - Próba penetracji seksualnej (AU40) - Penetracja seksualna (AU41)

Próba

W badaniu zastosowana została nielosowa, celowa próba badawcza. Obejmowała studentów I, II i III roku stacjonarnych studiów magisterskich na czterech polskich uczelniach (Akademie Wychowania Fizycznego w Warszawie, Katowicach i Poznaniu oraz Uniwersytet Rzeszowski) na kierunkach fizjoterapia, wychowanie fizyczne i sport, którzy przed ukończeniem 18 r.ż. regularnie, co najmniej raz w tygodniu uprawiali sport w ramach klubu bądź związku lub stowarzyszenia sportowego. Próba została ograniczona do studentów lat I–III studiów stacjonarnych z dwóch powodów – łatwiejszego dostępu do respondentów i wieku studentów. Kierunki studiów wybrano ze względu na dużą liczbę studentów oraz duże prawdopodobieństwo uprawiania sportu w dzieciństwie.

Ankietę wypełniło 845 studentów, z czego 700 spełniało kryteria dotyczące roku studiów, wieku (18–25 lat) i uprawiania sportu w dzieciństwie (regularnie, przynajmniej raz w tygodniu, w formie zorganizowanej w ramach klubu, związku lub stowarzyszenia sportowego). Po analizie ze zbioru danych usunięto kolejnych 7 ankiet, w których odpowiedzi zostały uznane za nieszczerze lub nieprawdopodobne. Ostatecznie do analizy przyjęto 693 obserwacje.

Tabela 2. Struktura próby ze względu na rok studiów, wiek i płeć

	<i>n</i>	%
Rok studiów		
I rok studiów I stopnia lub jednolitych magisterskich	298	43,0%
II rok studiów I stopnia lub jednolitych magisterskich	197	28,4%
III rok studiów I stopnia lub jednolitych magisterskich	198	28,6%
Wiek		
18–21 lat	409	59,0%
22–25 lat	284	41,0%
Płeć		
Kobieta	299	43,1%
Mężczyzna	386	55,7%
Inna	8	1,2%
Ogółem	693	100,0%

Procedura badania

Badanie zostało zrealizowane w terminie 8–24 stycznia 2024 r. przez agencję badawczą PBS na zlecenie Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS). Ankieterzy zostali przeszkoleni przez autorów badania. Przed przystąpieniem do badania do rektorów sześciu uczelni o profilu sportowym skierowano list informujący o badaniu i zapraszający do udziału w nim. W kolejnym etapie pracownik PBS nawiązywał kontakt telefoniczny z rektoratami w celu uzyskania zgody na realizację badania na uczelni. Podczas kontaktów z uczelniami ustalono także liczbę studentów na poszczególnych kierunkach i rocznikach studiów. W wyniku rekrutacji trzy z sześciu uczelni wyraziły zgodę na realizację badania. Ostatecznie zaproszono do badania dodatkową, czwartą uczelnię (która jako jedyna miała profil szerszy niż wyłącznie sportowy).

Badanie przeprowadzono w czasie zajęć na terenie uczelni³ z wykorzystaniem techniki CASI (*computer-assisted self-interviewing*), która wyklucza udział ankietera w wypełnianiu ankiety.

Przed wypełnieniem ankiety obecny na sali ankieter przedstawiał respondentom informacje o badaniu, jego tematyce i celu, zapewniał o anonimowości i dobrowolności udziału w badaniu oraz informował o możliwości uzyskania pomocy psychologicznej. Następnie studentom rozdawano karteczki z adresem strony internetowej, na której zamieszczono ankietę, oraz kodem QR do tej strony. Przed przystąpieniem do wypełnienia ankiety respondenci mogli również samodzielnie zapoznać się ze szczegółowymi informacjami na temat badania i możliwości uzyskania pomocy wyświetlonymi na ekranach urządzeń elektronicznych, a w kolejnym kroku byli proszeni o udzielenie zgody na udział w badaniu.

Średni czas wypełniania ankiety przez respondenta wyniósł 15 min (zakres: 4–53 min).

Kwestie etyczne

Udział w badaniu był dobrowolny, poprzedzony udzieleniem zgody respondenta oraz anonimowy. Ze względu na wrażliwy charakter tematyki badania dobrano technikę zbierania danych polegającą na samodzielnym wypełnianiu kwestionariusza online, co zapewniało anonimowość i zwiększało komfort odpowiadania na pytania o trudne doświadczenia z dzieciństwa. Respondenci byli informowani o tym, że w każdej chwili mogą przerwać wypełnianie kwestionariusza bez podania przyczyny, a na każde

³ Wyjątek stanowiła realizacja badania na terenie jednej z uczelni, gdzie władze nie wyraziły zgody na realizację badania w czasie zajęć, a jedynie na poinformowanie studentów o badaniu i przekazanie im linku do ankiety lub wypełnienie ankiet w wyznaczonym przez uczelnię terminie, poza zajęciami.

pytanie mogli nie udzielić odpowiedzi (modyfikacja w stosunku do oryginalnej wersji narzędzia badawczego). Ze względu na pytania mogące wywoływać silne emocje FDDS umożliwiła respondentom udział w indywidualnych konsultacjach psychologicznych (specjalny dyżur psychologiczny na potrzeby projektu) oraz przekazała numery telefonów zaufania dla dorosłych.

Opis badania wraz z kwestionariuszem wysłano do Komisji Rady Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego ds. Etyki Badań Naukowych. Badanie uzyskało pozytywną opinię (nr 14/11/2023/O6).

Analizowane zmienne

W celu analizy danych utworzono zmienne syntetyczne:

- przemoc psychiczna ze strony współzawodnika,
- przemoc fizyczna ze strony współzawodnika,
- przemoc seksualna ze strony współzawodnika,
- przemoc fizyczna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę,
- przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej kontrolę,
- przemoc seksualna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę,
- przemoc ze strony współzawodnika,
- przemoc ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę,
- liczba doświadczonych kategorii przemocy,
- liczba doświadczonych kategorii przemocy ze strony współzawodnika,
- liczba doświadczonych kategorii przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę.

Szczegółowy opis utworzonych zmiennych znajduje się w załączniku ([Aneks 1](#)).

Analiza danych

Do analizy danych wykorzystano program SPSS Statistics 25 oraz Jamovi 2.3.28, oparty na pakiecie R. Obliczono statystyki opisowe i zastosowano test niezależności chi-kwadrat. Zależności pomiędzy nasileniem poszczególnych rodzajów przemocy a przynależnością do grupy osób, które dokonywały samookaleceń oraz zależności pomiędzy nasileniem poszczególnych rodzajów przemocy a przynależnością do grupy osób, które dokonywały prób samobójczych, analizowano za pomocą krokowej logistycznej analizy regresji.

Ograniczenia badawcze

Jest to pierwsze w Polsce badanie, którego celem było uchwycenie skali i charakteru przemocy doświadczanej przez dzieci i nastolatki w związku z uprawianym sportem. Samo uprawianie sportu jest zjawiskiem różnorodnym. W prezentowanym badaniu przyjęliśmy jako kryterium doboru do próby badawczej regularne, przynajmniej raz w tygodniu, uprawianie dowolnej dyscypliny sportowej w ramach zorganizowanej aktywności pozaszkolnej (w ramach klubu, związku czy stowarzyszenia sportowego), ale nie badaliśmy szczegółowo ani intensywności treningów, ani stopnia profesjonalizacji – poziomu drużyny/klubu czy poziomu zawodów, w których uczestniczył badany. Nie można więc na podstawie tego badania stwierdzić, ilu z uczestników badania trenowało sport rekreacyjnie, a ilu w sposób bardziej intensywny, wyczerpujący. Nie da się, tym samym, uchwycić zależności między doświadczaną przemocą, a intensywnością trenowania czy charakterem uprawiania sportu. Zależność ta wymaga dalszych badań.

Za pewne ograniczenie można też uznać retrospektywny charakter badania. Dane opierają się na opiniach młodych dorosłych na temat ich doświadczeń z okresu dzieciństwa i można wskazywać na możliwość zatarcia w pamięci niektórych doświadczeń. Z drugiej strony względnie młody wiek respondentów (ograniczenie do maks. 25 r.ż.) pomaga zminimalizować błąd wynikający z pamięci.

Choć przeprowadzenie ankiety podczas zajęć na uczelni w dużym stopniu eliminuje cechę samoselekcji do próby badawczej, trzeba odnotować, że próba jest dobrana z grupy o przeciętnie wyższym statusie społeczno-ekonomicznym, a na pewno wyższym poziomie wykształcenia niż w całej populacji osób, które w młodości trenowały sport.

Próba nie była warstwowa ze względu na dyscyplinę sportu, dlatego przy osiągniętej wielkości próby niemożliwe są na podstawie wyników tego badania uogólnienia dotyczące skali doświadczanej przemocy w rzadziej uprawianych przez respondentów dyscyplinach sportu.

Wskazując ograniczenia badawcze, należy też zauważyć zaistniałe w toku badania problemy z rekrutacją szkół wyższych do badania. Z sześciu wytypowanych do badania uczelni trzy nie wyraziły zgody na udział w nim. W toku rekrutacji zaproszono jedną dodatkową uczelnię. Choć wpływ zgody władz uczelni na udział w badaniu może mieć tylko niewielki i pośredni wpływ na uzyskane wyniki (czyli na deklaracje dotyczące doświadczeń sprzed rozpoczęcia studiów), należy zauważyć, że odmowy udziału w badaniu mogą być symptomem szerszego problemu – braku gotowości na uznanie istnienia przemocy w środowisku związanym ze sportem i braku gotowości wdrażania działań zapobiegających przemocy.

Wyniki

Charakterystyka respondentów

Większość (61,2%) badanych trenowała co najmniej dwie dyscypliny sportowe w dzieciństwie, a 38,8% – trenowało jedną. Niemal trzy czwarte (74,2%) badanych uprawiało sporty kontaktowe, 89,0% – sporty drużynowe, a 70,0% – sporty indywidualne. Mężczyźni istotnie częściej wskazywali sporty kontaktowe (86,3% vs 58,2%, $p < 0,05$) i sporty drużynowe (92% vs 84,9%, $p < 0,05$), a kobiety – wskazywały sporty indywidualne (78,9% vs 62,7%, $p < 0,05$; wyk. 1)⁴.

Najpopularniejszą dyscypliną sportu wśród ogółu badanych była piłka nożna (42,6%). Na kolejnych miejscach znalazły się: pływanie (30,7%), piłka siatkowa (22,7%), taniec (15,9%), koszykówka (13,3%) i lekkoatletyka (12,6%; tab. 3). W dzieciństwie respondentki najczęściej uprawiały pływanie (33,4%), a respondenci – piłkę nożną (65,5%).

Wykres 1. Rodzaj uprawianych dyscyplin sportowych, N=693

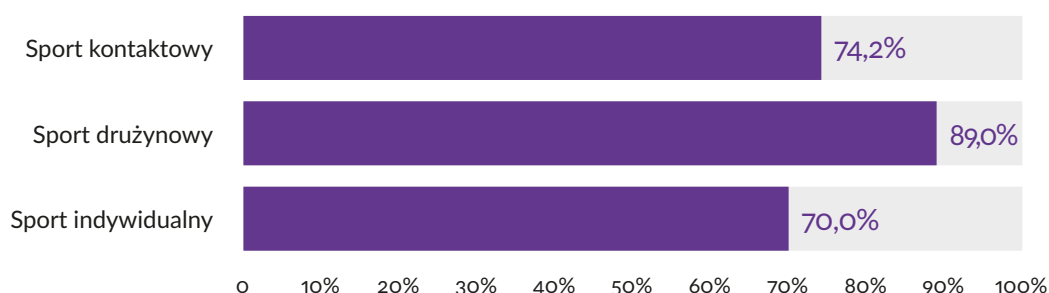

Tabela 3. Udział w próbie osób uprawiających poszczególne dyscypliny sportowe w dzieciństwie, N=693, możliwość wielokrotnych wskazań*

	n	%
Piłka nożna	295	42,6%
Pływanie	213	30,7%
Piłka siatkowa	157	22,7%
Taniec	110	15,9%
Koszykówka	92	13,3%
Lekkoatletyka	87	12,6%

4 Klasyfikację dyscyplin sportowych użytą do analiz przedstawia [Aneks 2](#).

	n	%
Piłka ręczna	74	10,7%
Futsal	71	10,2%
Karate	62	8,9%
Gimnastyka, gimnastyka artystyczna	55	7,9%
Judo	52	7,5%
Tenis	47	6,8%
Tenis stołowy	47	6,8%
Akrobatyka sportowa	43	6,2%
Podnoszenie ciężarów	42	6,1%
Narciarstwo	41	5,9%
Jeździectwo	40	5,8%
Szachy	33	4,8%
Boks	31	4,5%
Siatkówka plażowa	31	4,5%
Kickboxing	26	3,8%
Kolarstwo	22	3,2%
Snowboard	20	2,9%
Badminton	18	2,6%
Żeglarsstwo	17	2,5%
Hokej (na lodzie, na trawie)	15	2,2%
Łyżwiarstwo	14	2,0%
Wspinaczka sportowa	14	2,0%
Unihokej	13	1,9%
Zapasy	11	1,6%
Skoki do wody	10	1,4%
Kajakarstwo	9	1,3%
Wioślarstwo	9	1,3%
Cheerleading	8	1,2%
Szermierka	8	1,2%
Taekwondo	8	1,2%
Triathlon	8	1,2%

*Wskazania powyżej 1%.

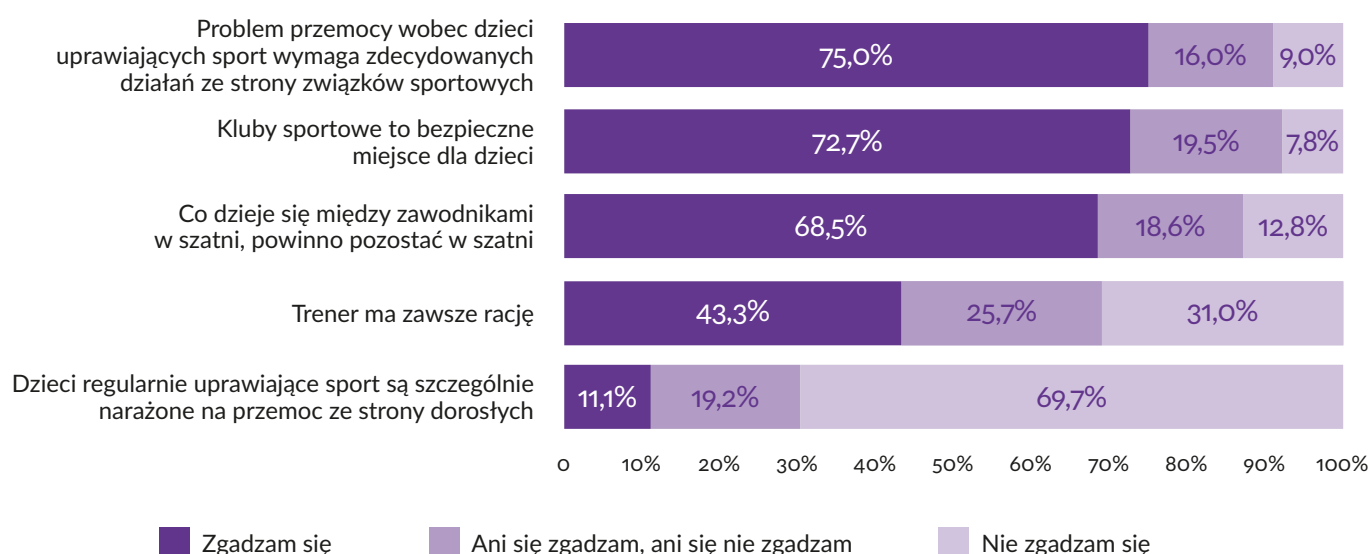
Postawy względem przemocy wobec dzieci w sporcie

Studentów, którzy wzięli udział w badaniu, poproszono o wyrażenie swojego stosunku do pięciu stwierdzeń związanych z przemocą wobec dzieci uprawiających sport. Dotyczyły one opinii na temat bezpieczeństwa dzieci w klubach sportowych, ryzyka doznawania przez nie przemocy, jak również konieczności podejmowania działań profilaktycznych i interwencyjnych. Dodatkowo respondentów skonfrontowano z przekonaniami na temat otwartości o mówieniu o tym, co dzieje się w gronie zawodników, i o ogólnej nieomyślności trenera.

Według większości (72,7%) badanych „kluby sportowe to bezpieczne miejsca dla dzieci”. Podobny (69,7%) odsetek respondentów nie zgodził się ze stwierdzeniem, że „dzieci regularnie uprawiające sport są szczególnie narażone na przemoc ze strony dorosłych”. Co ciekawe, jednocześnie trzy czwarte (75%) badanych zadeklarowało, że zgadza się ze stwierdzeniem, zgodnie z którym „problem przemocy wobec dzieci wymaga zdecydowanych działań ze strony związków sportowych”.

Ponad dwie trzecie (68,5%) respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem „co dzieje się między zawodnikami w szatni, powinno zostać w szatni”, co może przyczyniać się do nieujawniania doświadczenia przemocy. Zdaniem 43,3% badanych „trener ma zawsze rację” (przeciwnego zdania było 31%), co wskazuje na duży autorytet trenera w środowisku sportowym i silną kontrolę nad zawodnikiem (wyk. 2). Ten asymetryczny stosunek może być nadużywany w sytuacji przemocy.

Wykres 2. Postawy i opinie na temat przemocy wobec dzieci uprawiających sport

Skala przemocy

Większość (89,9%) respondentów doświadczyła w dzieciństwie przynajmniej jednej formy przemocy w środowisku sportowym. Najczęściej była to przemoc psychiczna ze strony współzawodnika (78,5%) oraz przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (65,4%). Przemocy fizycznej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę doświadczyło 41,4% badanych, a ze strony współzawodnika – 33,2%, czyli co trzecia osoba. Przemocą seksualną ze strony współzawodnika zostało pokrzywdzonych 29,6% badanych, a ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę – 11,1% badanych. Tylko w odniesieniu do dwóch kategorii przemocy wystąpiły istotne statystycznie różnice między płciami ($p < 0,05$). Przemoc fizyczna była dwukrotnie częściej doświadczana przez mężczyzn niż przez kobiety (42,5% vs 21,1%). Przemoc seksualna natomiast częściej dotyczyła kobiet niż mężczyzn (14,7% vs 7,5%). Z kolei większa liczba uprawianych dyscyplin sportowych zwiększała w sposób istotny ryzyko doświadczania przemocy fizycznej – tej kategorii przemocy doświadczyło 28,3% młodych sportowców uprawiających jedną dyscyplinę sportu i 36,3% osób uprawiających dwie dyscypliny lub więcej (tab. 4).

Tabela 4. Rozpowszechnienie poszczególnych kategorii doświadczeń przemocy ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych w dzieciństwie, $N=693$

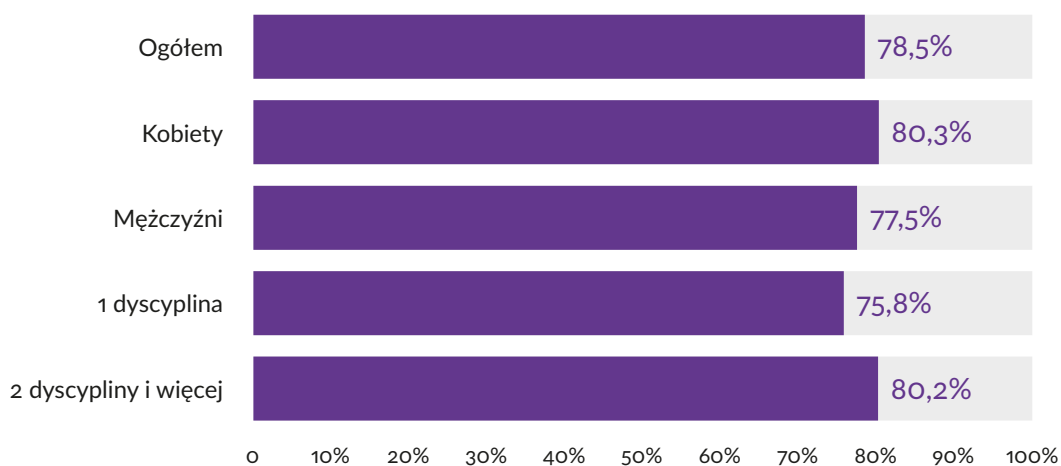
	Ogółem	Płeć		Liczba dyscyplin sportowych	
		Kobiety	Mężczyźni	1	2 i więcej
Doświadczenie przemocy	89,9%	91,3%	89,1%	88,1%	91,0%
Ze strony współzawodnika					
Przemoc psychiczna	78,5%	80,3%	77,5%	75,8%	80,2%
Przemoc fizyczna	33,2%	21,1%	42,5%*	28,3%	36,3%*
Przemoc seksualna	29,6%	32,1%	27,2%	27,9%	30,7%
Ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę					
Przemoc psychiczna i zaniedbanie	65,4%	69,2%	62,2%	63,6%	66,5%
Przemoc fizyczna	41,4%	38,8%	43,3%	37,9%	43,6%
Przemoc seksualna	11,1%	14,7%*	7,5%	12,3%	10,4%

* $p < 0,05$

Przemoc psychiczna i zaniedbanie

Najpowszechniejszą kategorią przemocy doświadczanej przez badanych w związku z uprawianiem sportu w dzieciństwie była przemoc psychiczna ze strony współzawodnika (78,5%; wyk. 3). Ponad połowa (57,6%) respondentów w ramach tej kategorii wskazała obrażanie, grożenie lub poniżanie i wykluczanie z grupy przez m.in. ignorowanie, niezapraszanie na imprezy i zajęcia drużynowe lub klubowe itp. (zob. [Aneks 3](#)).

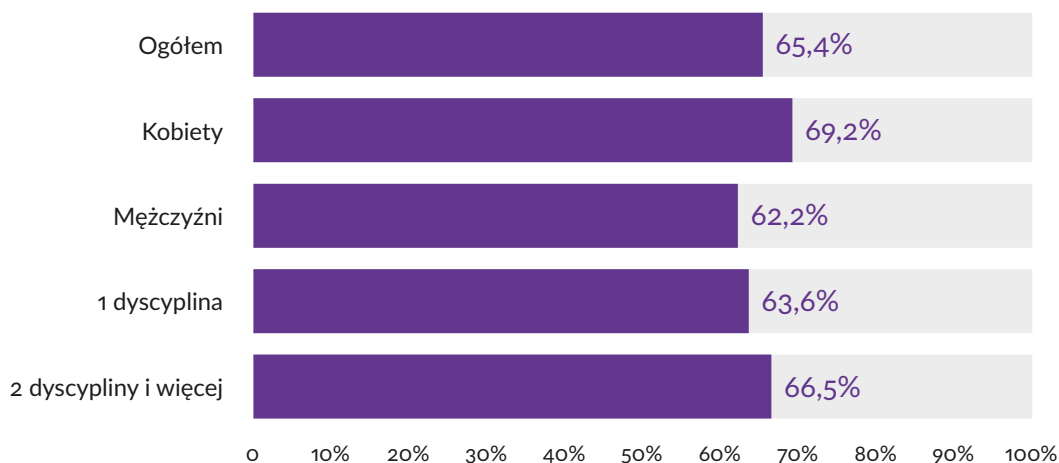
Wykres 3. Rozpowszechnienie doświadczeń przemocy psychicznej ze strony współzawodnika ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych w dzieciństwie, N=693

Przemocy psychicznej i zaniedbania w dzieciństwie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę również doznała większość (65,4%) badanych (wyk. 4). Do najczęściej wskazywanych form tej kategorii przemocy należała przesadna krytyka (46,2%), obrażanie, poniżanie lub wyśmianie (28,4%) i celowe odrzucenie lub wykluczenie (25,5%). Niemal tyle samo (24,5%) respondentów było zmuszanych do zbyt trudnych ruchów w stosunku do ich możliwości, dodatkowych, nadmiernie wyczerpujących treningów (23,8%)⁵ lub trenowania w czasie kontuzji wbrew zaleceniom lekarza (23,2%). Warto też zwrócić uwagę, że 8,4% respondentów było, przed ukończeniem 18 r.ż., przez swoich trenerów zmuszane lub zachęcane do stosowania środków dopingujących.

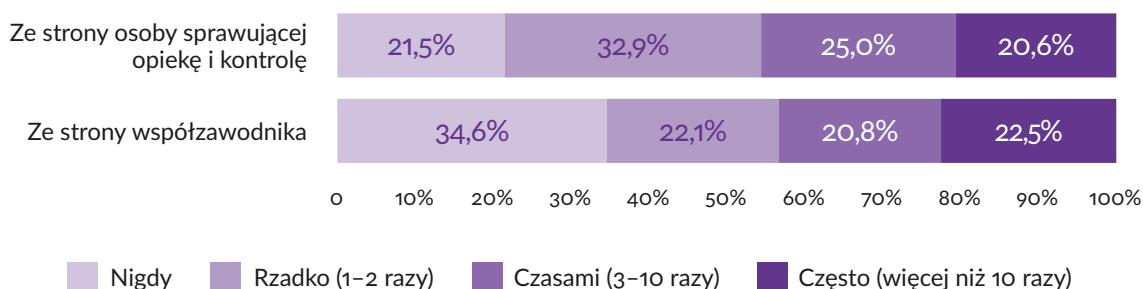
⁵ Pełne brzmienie pytania w kwestionariuszu odnoszącego się do tego aspektu brzmiało: „Czy przed ukończeniem przez Ciebie 18 roku życia zdarzyło się, że w środowisku sportowym osoba sprawująca nad Tobą opiekę i kontrolę zmusiła lub zachęcała Cię do wykonania dodatkowego, bardzo intensywnego i nadmiernego treningu, aż do skrajnego wyczerpania lub wymiotów?”.

Wykres 4. Rozpowszechnienie doświadczeń przemocy psychicznej i zaniedbania ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych w dzieciństwie, N=693

Osoby, które doświadczały przemocy psychicznej ze strony współzawodnika, najczęściej doświadczały jej rzadko (32,9% ogółu). Jedna czwarta (25%) wszystkich respondentów doświadczała jej jednak czasami (3–10 razy), a aż jedna piąta (20,6%) – często (ponad 10 razy). W przypadku przemocy psychicznej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę odsetek doświadczających jej często był nawet wyższy i osiągnął 22,5%. Podobny odsetek dotyczył tych, którzy doświadczali jej czasami (20,8%) i rzadko (22,1%; wyk. 5).

Wykres 5. Częstość doświadczania przemocy psychicznej i zaniedbania ze strony współzawodnika oraz osoby sprawującej opiekę i kontrolę, N=693

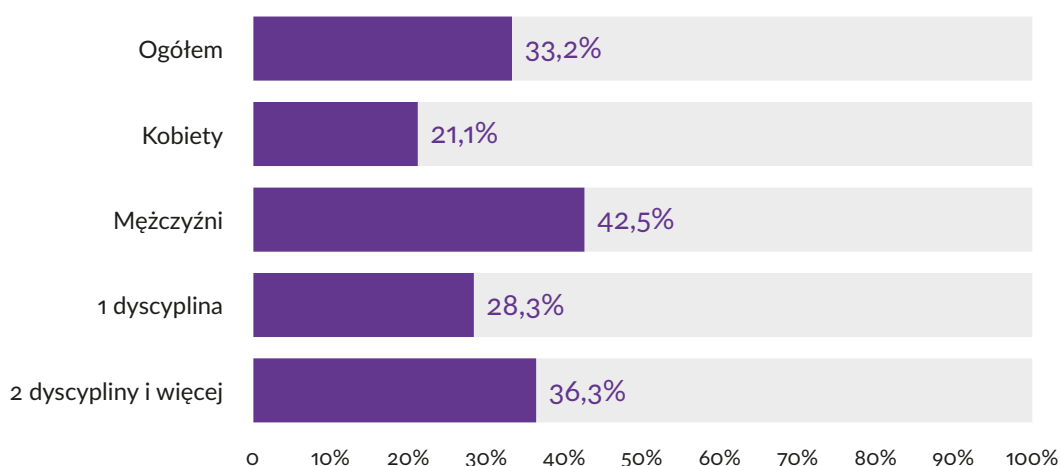

Przemoc fizyczna

Co trzecia (33,2%) badana osoba doświadczyła w dzieciństwie przemocy fizycznej ze strony współzawodnika. Doświadczenie przemocy fizycznej ze strony współzawodnika istotnie częściej deklarowali mężczyźni niż kobiety (42,5% vs 21,1%, $p < 0,05$)

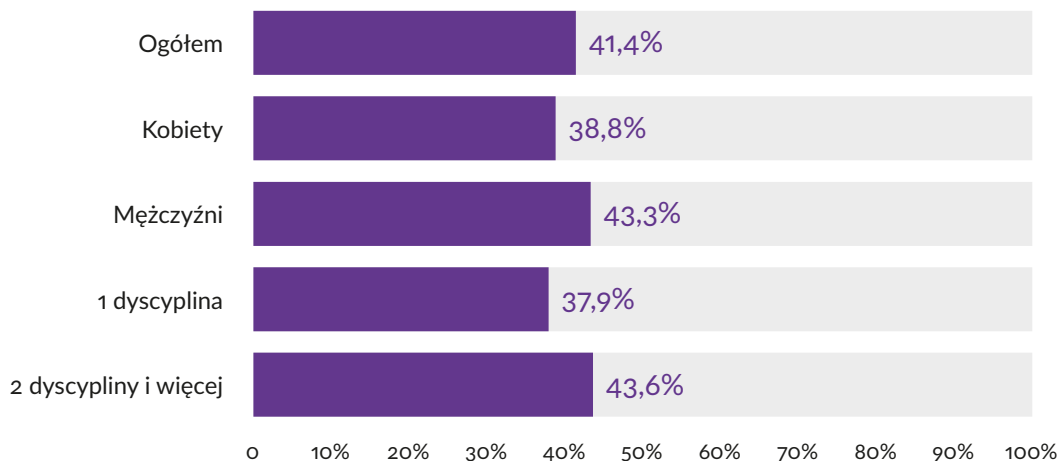
oraz osoby uprawiające w dzieciństwie co najmniej dwie dyscypliny sportu niż osoby trenujące tylko jedną dyscyplinę (wyk. 6). Zgodnie z deklaracjami respondentów 27,7% z nich zostało uderzonych, kopniętych popchniętych lub potrząśniętych przez współzawodnika podczas zawodów, a 25,0% – poza zawodami.

Wykres 6. Rozpowszechnienie doświadczeń przemocy fizycznej ze strony współzawodnika ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych w dzieciństwie, N=693

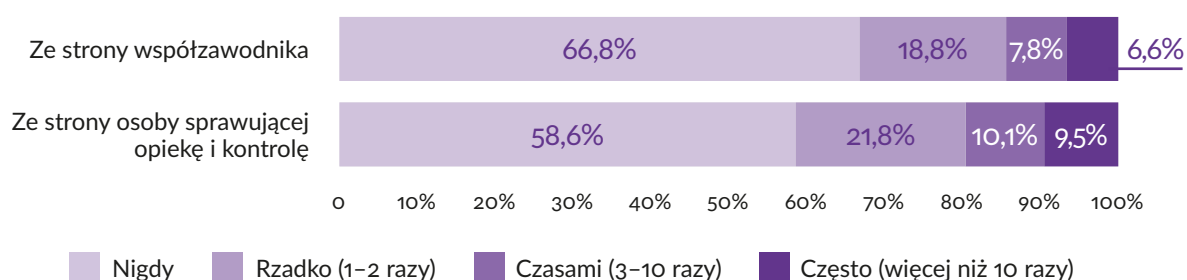
Na przemoc fizyczną ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę wskazało aż 41,4% badanych, a więc znacząco więcej niż na przemoc fizyczną ze strony współzawodników (wyk. 7). Należy jednak przypomnieć, że na tę kategorię składało się więcej form badanej przemocy. W tym przypadku nie wykazano istotnych statystycznie różnic ani ze względu na płeć, ani ze względu na liczbę trenowanych dyscyplin. O ile więc rówieśnicza przemoc fizyczna jest zgłaszana istotnie częściej przez mężczyzn niż przez kobiety, o tyle doświadczenie przemocy fizycznej ze strony osób dorosłych jest deklarowane podobnie niezależnie od płci. Wśród wskazywanych form tej przemocy najczęściej pojawiało się potrząsanie i popychanie, przytrzymywanie lub rzucanie zawodnikiem (15,7%), rzucanie przedmiotami niewymierzone w zawodnika (15,7%) oraz rzucanie przedmiotami w zawodnika (14,4%).

Wykres 7. Rozpowszechnienie doświadczeń przemocy fizycznej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych w dzieciństwie, N=693

Ponad połowa osób doświadczających przemocy fizycznej ze strony współzawodników oraz osób sprawujących opiekę i kontrolę doświadczała jej rzadko (odpowiednio, 18,8% i 21,8% ogółu). Około jedna czwarta z każdej z tych grup deklarowała takie doświadczanie czasami (odpowiednio, 7,8% i 10,1% ogółu), a nieco mniej niż jedna czwarta – często (6,6% i 9,5% ogółu; wyk. 8). Oznacza to jednak, że niemal co dziesiąty ankietowany z całej próby doświadczał często przemocy fizycznej ze strony trenerów i opiekunów.

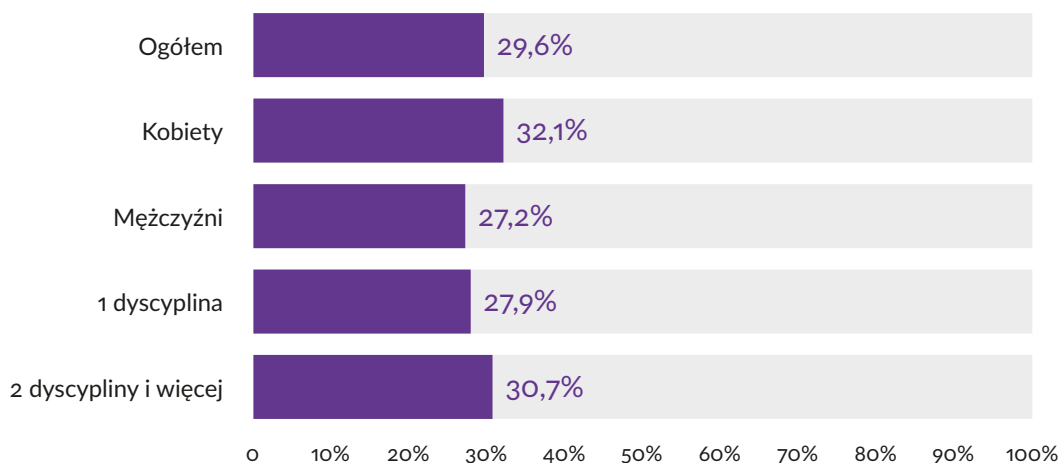
Wykres 8. Częstość doświadczania przemocy fizycznej ze strony współzawodnika oraz osoby sprawującej opiekę i kontrolę, N=693

Przemoc seksualna

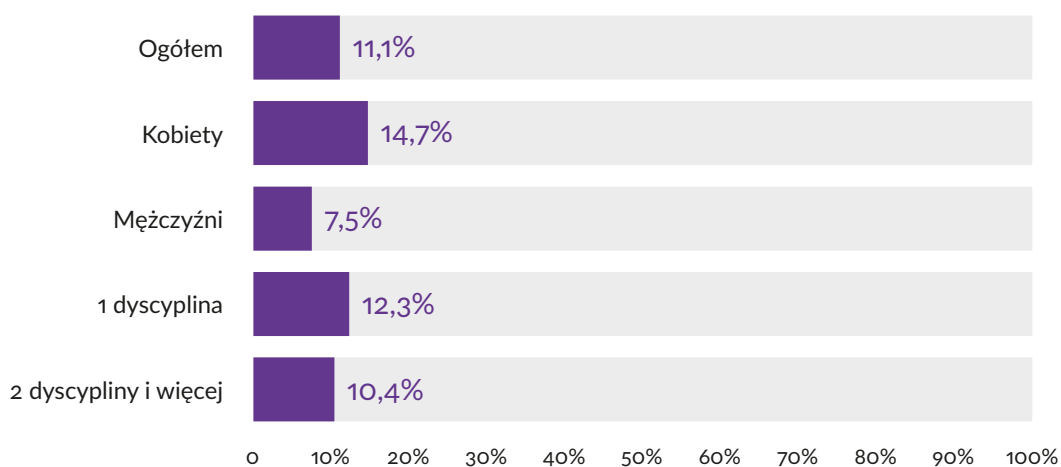
Przemocy seksualnej ze strony współzawodnika doświadczyło w dzieciństwie 29,6% badanych (wyk. 9). Najczęściej były to obraźliwe i krzywdzące komentarze o charakterze seksualnym (24,1%) oraz niechciane zachowania seksualne (13,3%), takie jak imitowanie stosunku oralnego czy gwizdanie. W przypadku 4% respondentów doszło do zmuszenia do kontaktu seksualnego przez rówieśników/współzawodników.

Wykres 9. Rozpowszechnienie doświadczeń przemocy seksualnej ze strony współzawodnika ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych w dzieciństwie, N=693

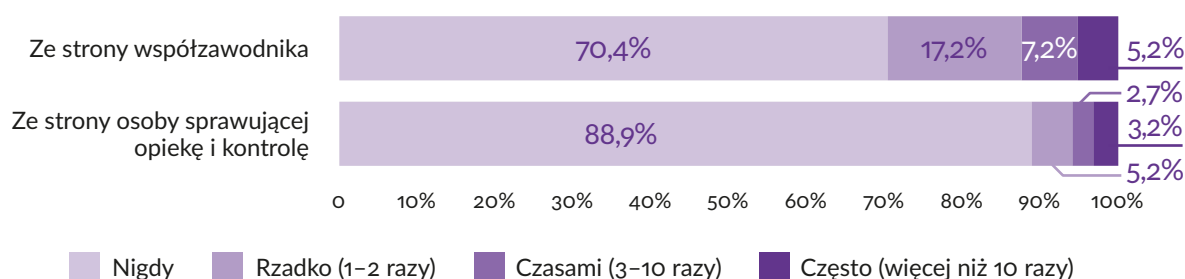
Co dziewiąta (11,1%) badana osoba doświadczyła w dzieciństwie przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (wyk. 10). Były nimi istotnie częściej kobiety niż mężczyźni (14,7% vs 7,5%, $p < 0,05$). Najczęściej chodziło o obraźliwe lub krzywdzące komentarze o charakterze seksualnym (8,4%). Niechciane zachowania seksualne, np. ocieranie się czy masowanie, dotyczyły 4,2% badanych, a dotykanie intymnych części ciała dotyczyło 3,2%. W przypadku 10 (1,4%) badanych osób doszło do próby wymuszenia pełnego stosunku seksualnego, a w przypadku siedmiu (1,0%) – doszło do stosunku przed ukończeniem przez nie 18 r.ż.

Wykres 10. Rozpowszechnienie doświadczeń przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych w dzieciństwie, N=693

W przypadku osób doświadczających przemocy seksualnej ze strony współzawodników najczęściej deklarowały one, że wystąpiła ona rzadko (17,2% ogółu), co 14. (7,2%) osoba doświadczała jej czasami a co 20. (5,2%) – często. W przypadku przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę 5,2% badanych doświadczało jej rzadko, 2,7% – czasami, a 3,2% – często (wyk. 11).

Wykres 11. Częstość doświadczania przemocy seksualnej ze strony współzawodnika oraz osoby sprawującej opiekę i kontrolę, N=693

Sprawcy przemocy

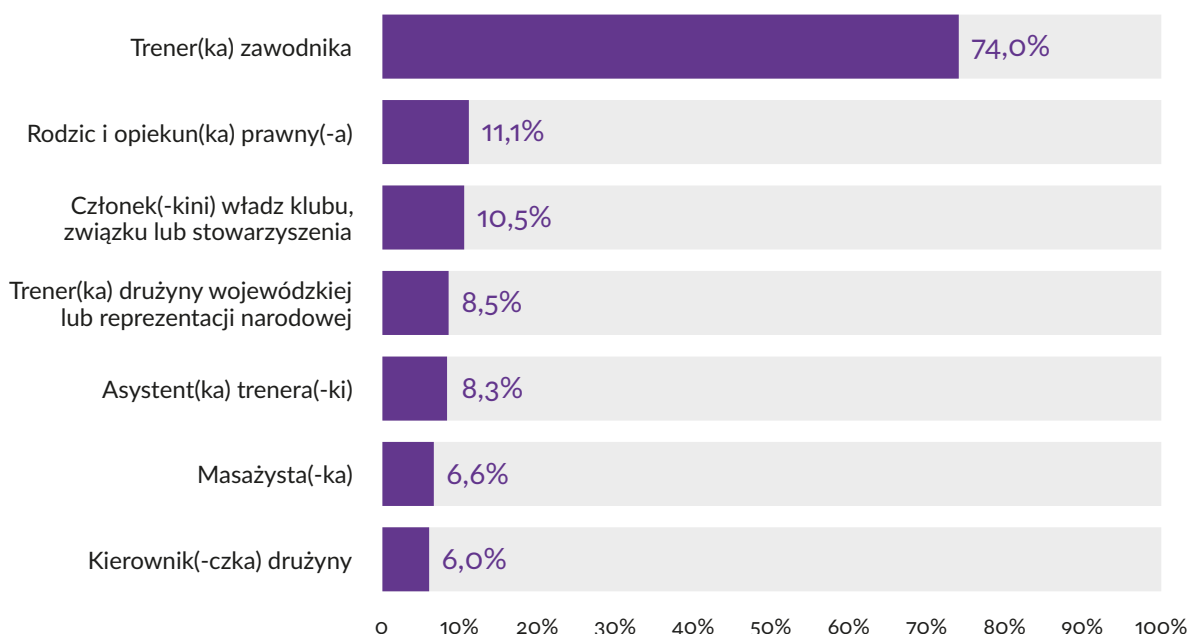
Większość badanych, zarówno kobiet, jak i mężczyzn, doświadczyła chociaż jednej formy przemocy ze strony współzawodników (83,3%) oraz ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę (72,6%). W ujęciu ogólnym płeć i liczba uprawianych dyscyplin sportowych nie różnicowały znacząco doświadczeń przemocy ani ze strony współzawodników, ani osób sprawujących opiekę i kontrolę (tab. 5).

Tabela 5. Rozpowszechnienie doświadczeń przemocy ze strony współzawodnika oraz osoby sprawującej opiekę i kontrolę ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych, N=693

	Ogółem	Płeć		Liczba dyscyplin sportowych	
		Kobiety	Mężczyźni	1	2 i więcej
Przemoc ze strony współzawodnika	83,3%	85,6%	81,9%	79,9%	85,4%
Przemoc ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	72,6%	72,6%	72,5%	72,1%	72,1%

Osoby, które deklarowały doświadczanie przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, dopytano o to, kim był sprawca (bądź sprawcy) przemocy. Niemal trzy czwarte (74,0%) pokrzywdzonych w dzieciństwie przemocą ze strony tej kategorii osób jako sprawcę wskazało swojego trenera/trenerkę. Co dziewiąta (11,1%) osoba doświadczyła przemocy ze strony swojego rodzica lub opiekuna⁶, niewiele mniej (10,5%) osób ze strony członka/członkini władz klubu, związku lub stowarzyszenia. Przemocy ze strony trenerów reprezentacji wojewódzkiej lub narodowej doznało 8,5% badanych, ze strony asystentów trenera – 8,3%, masażyстів – 6,6%, a kierowników drużyn – 6,0%. Mniej liczne wskazania dotyczyły też m.in. fizjoterapeutów, lekarzy medycyny sportowej oraz psychologów sportowych (wyk. 12). Stosunkowo wysoki odsetek respondentów odmówił odpowiedzi na pytanie o sprawcę (16,8% badanych w przypadku przemocy psychicznej i zaniedbania, 25,8% – w przypadku przemocy fizycznej i 32% – w przypadku przemocy seksualnej). Może to wskazywać, że nawet wiele lat po zdarzeniu i w bezpiecznej sytuacji anonimowej ankiety wypełnianej na własnym komputerze lub smartfonie młodzi ludzie czują strach lub innego rodzaju opór przed ujawnieniem sprawcy nawet na bardzo ogólnym poziomie. Opór ten był najsilniejszy w przypadku doświadczania przemocy seksualnej ze strony dorosłych.

Wykres 12. Sprawcy przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, ogółem dla wszystkich kategorii przemocy, $n=503$, możliwość wielokrotnych wskazań*

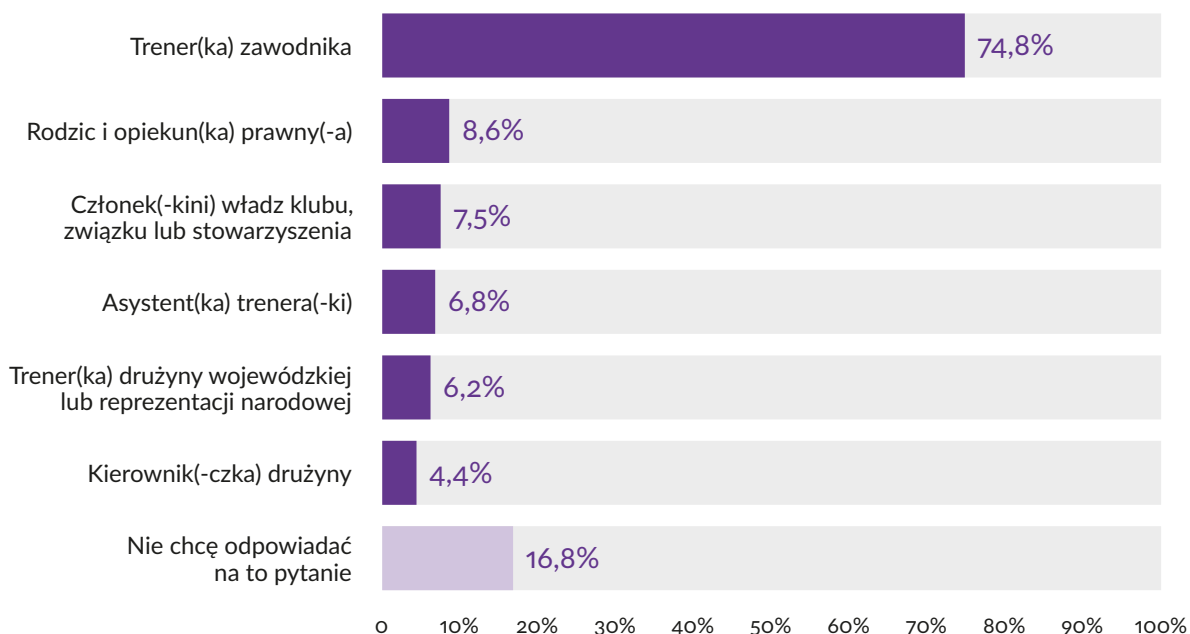
*Wskazania powyżej 3%.

⁶ Badani byli wyraźnie pytani o rodziców tylko w kontekście sportowym.

Sprawcy przemocy psychicznej i zaniedbania

Najczęstszymi sprawcami przemocy psychicznej oraz zaniedbania w stosunku do trenujących dzieci i młodzieży byli trenerzy zawodnika. Wskazała ich większość pokrzywdzonych przemocą respondentów (74,8%). Inne osoby, ze strony których badani doświadczyli tej kategorii przemocy, to ich rodzice i opiekunowie prawni (8,6%), członkowie władz klubu, związku lub stowarzyszenia (7,5%), asystenci(-tki) trenerów (6,8%), trenerzy(-rki) drużyn wojewódzkich i narodowych (6,2%) oraz kierownicy(-czki) drużyn lub reprezentacji narodowych (4,4%; wyk. 13). Na to pytanie nie chciało odpowiedzieć 16,8% badanych.

Wykres 13. Sprawcy przemocy psychicznej i zaniedbania ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, $n=453$, możliwość wielokrotnych wskazań*

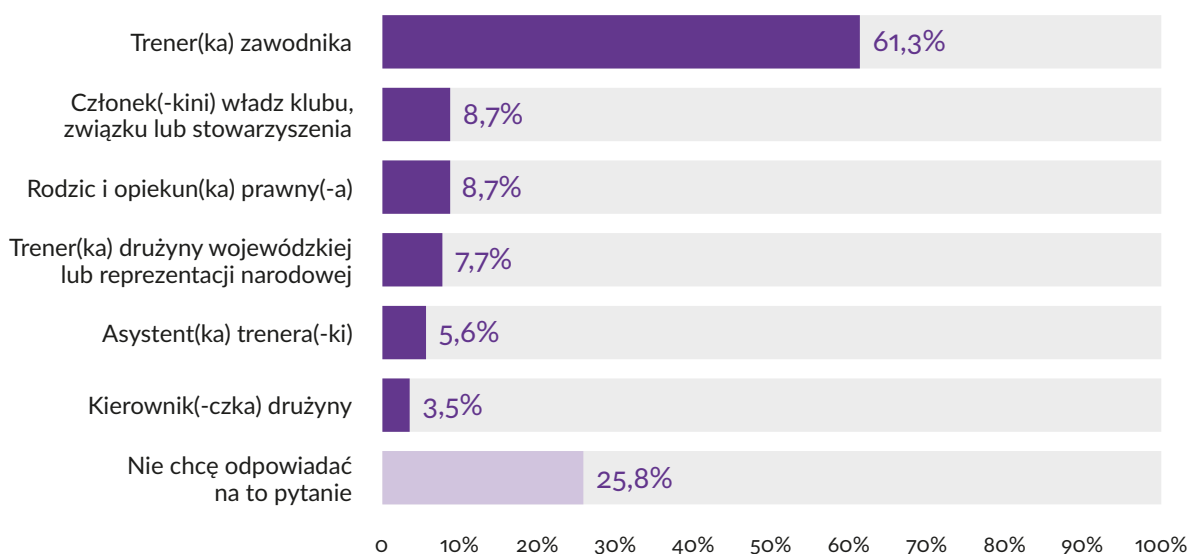

*Wskazania powyżej 3%.

Sprawcy przemocy fizycznej

Również w przypadku stosowanej przemocy fizycznej najczęściej (61,3%) wskazywanym sprawcą był trener lub trenerka. Młodzi sportowcy doświadczyli tej formy przemocy również ze strony rodziców lub opiekunów prawnych (8,7%), członków władz klubów, związków czy stowarzyszeń (8,7%), trenerów drużyn wojewódzkich i reprezentacji narodowych (7,7%) oraz osób pełniących funkcje asystentów trenerów (5,6%). W niektórych przypadkach sprawcą przemocy fizycznej była także osoba kierująca drużyną (3,5%). Ponad jedna czwarta (25,8%) badanych nie chciała udzielić odpowiedzi na to pytanie (wyk. 14).

Wykres 14. Sprawcy przemocy fizycznej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, n=287, możliwość wielokrotnych wskazań*

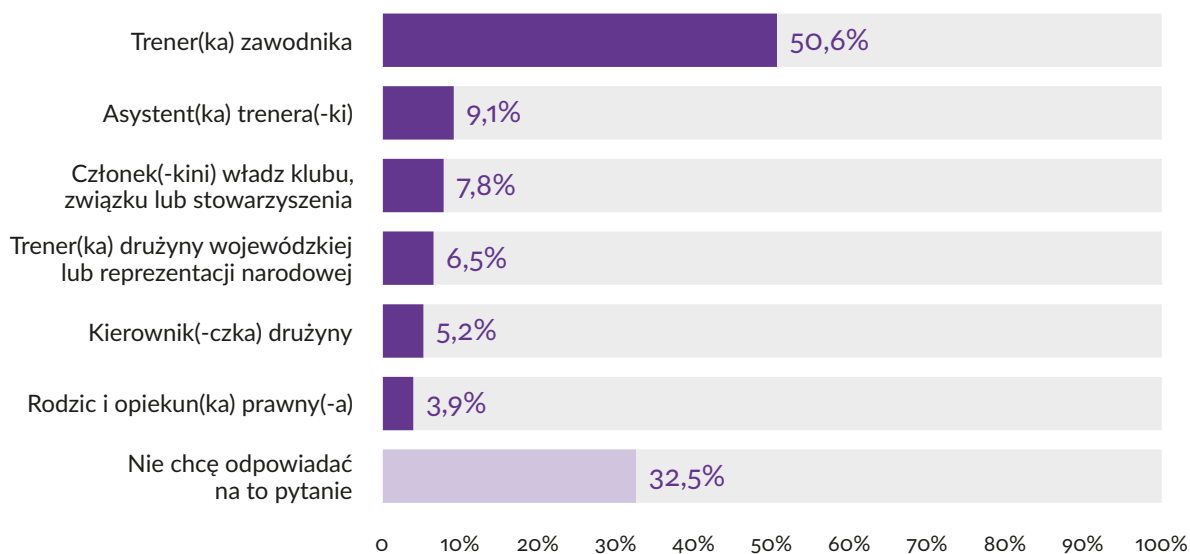

*Wskazania powyżej 3%.

Sprawcy przemocy seksualnej

Połowa (50,6%) osób, które doświadczyły przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, jako sprawcę wskazała trenera(-rkę). Innymi sprawcami tej kategorii przemocy byli: asystenci trenerów (9,1%), członkowie władz klubów, związków czy stowarzyszeń (7,8%), trenerzy drużyn wojewódzkich i reprezentacji narodowych (6,5%), osoby kierujące drużyną (5,2%), a także rodzice i opiekunowie prawni młodych sportowców (3,9%). Prawie jedna trzecia (32,5%) respondentów zadeklarowała, że nie chce odpowiadać na to pytanie.

Wykres 15. Sprawcy przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, n=77, możliwość wielokrotnych wskazań*

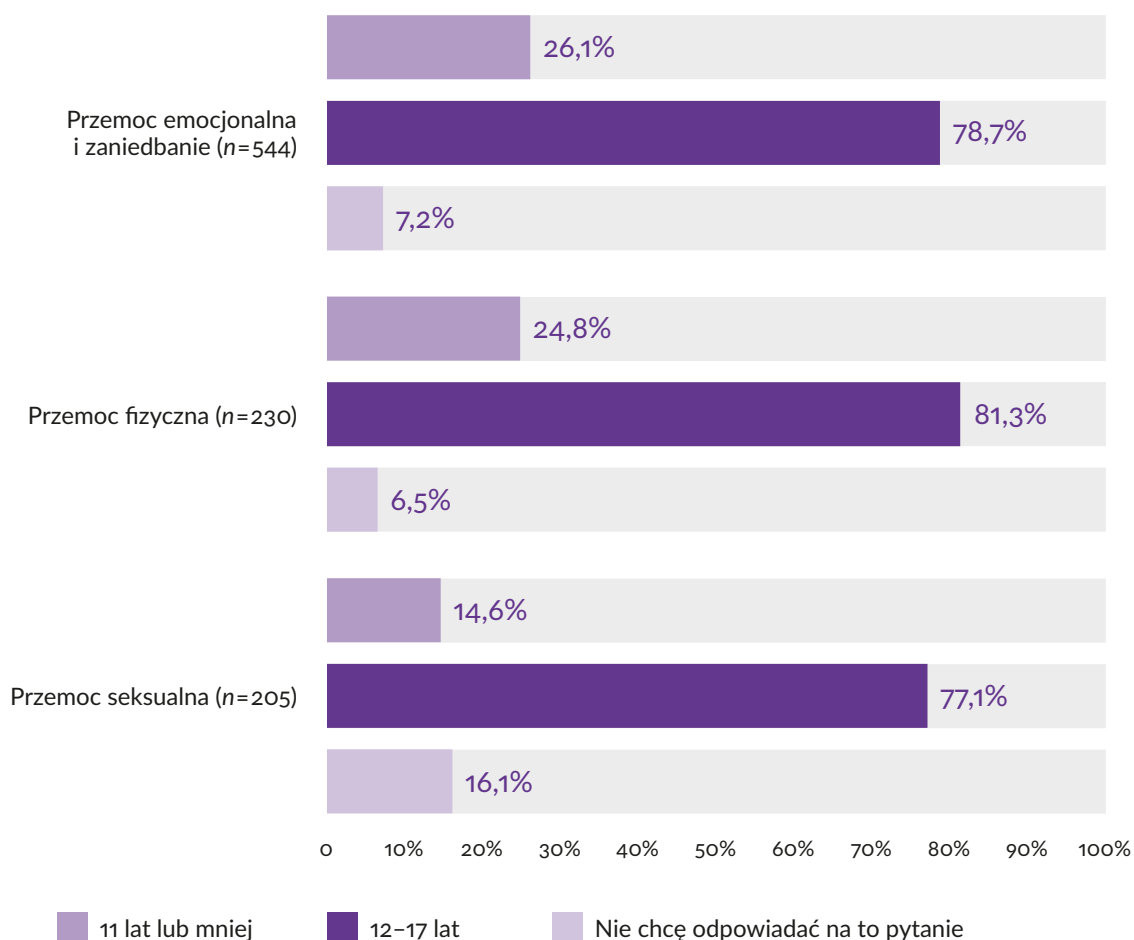

*Wskazania powyżej 3%.

Wiek w momencie doświadczenia przemocy

Respondentów, którzy doświadczyli przemocy (ze strony zarówno współzawodników, jak i osób sprawujących opiekę i kontrolę), zapytano także, w jakim wieku byli, kiedy to się wydarzyło. Badani mieli do wyboru dwie kategorie wiekowe: 11 lat i mniej oraz 12–17 lat. Respondenci mogli także uchylić się od odpowiedzi na to pytanie. Należy pamiętać, że badanie miało charakter retrospektywny, a badani byli młodymi dorosłymi, więc wspomnienia z okresu nastoletniego mogły dominować nad tymi z okresu wczesnodziecięcego.

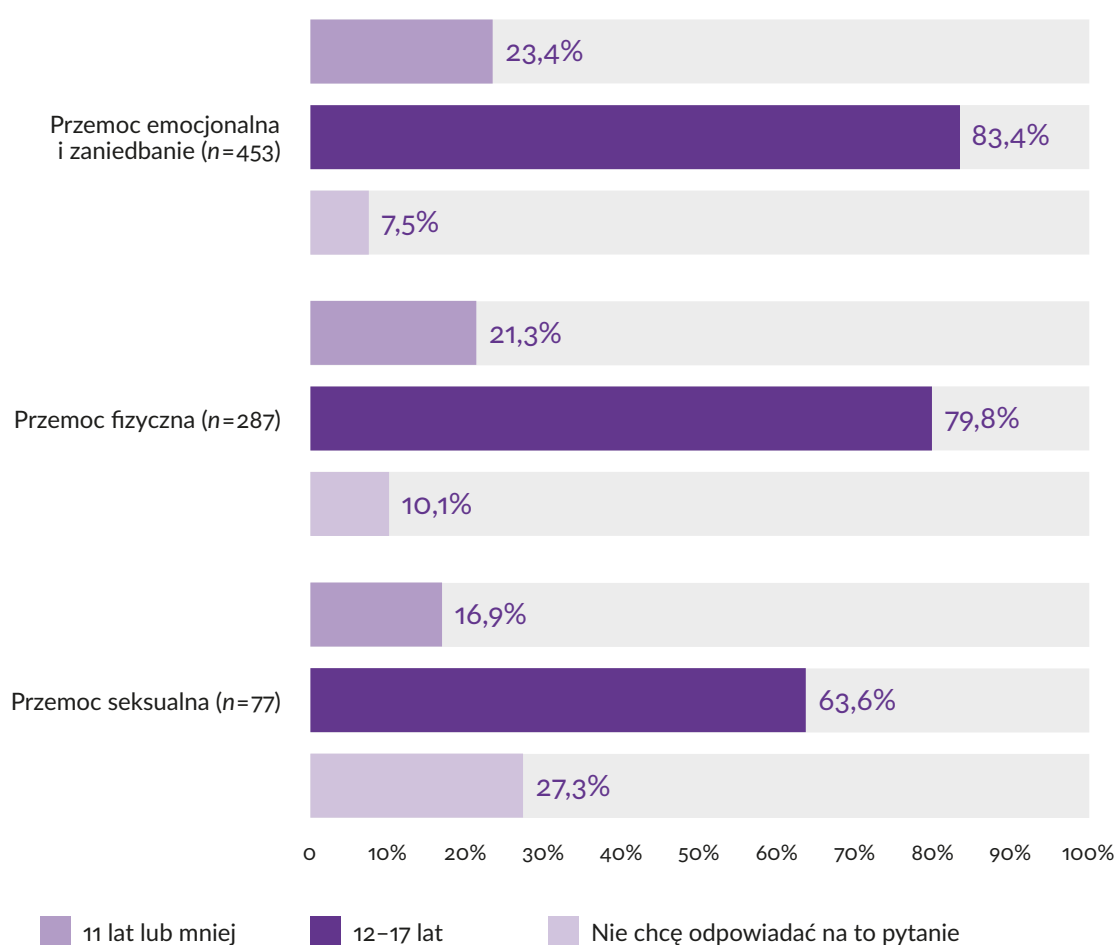
Wykres 16. Wiek w momencie doświadczenia przemocy ze strony współzawodnika, możliwość wielokrotnych wskazań

Najbardziej narażoną na doświadczenie przemocy ze strony innych trenujących dzieci byli zawodnicy w wieku 12–17 lat. Większość badanych, którzy doświadczyli przemocy psychicznej i zaniedbania (78,7%) oraz przemocy fizycznej (81,3%) i seksualnej (77,1%),

miała wtedy 12–17 lat. Około jedna czwarta dzieci, które doświadczyły przemocy psychicznej i zaniedbania (26,1%) oraz przemocy fizycznej (24,8%) ze strony współzawodników, miała wtedy 11 lat lub mniej. Ponadto w tym wieku było także 14,6% dzieci, które doświadczyły przemocy seksualnej ze strony współzawodników. Odpowiedzi na pytanie dotyczące wieku, w jakim spotkała ich przemoc seksualna, odmówiło 16,1% badanych (wyk. 16).

Wykres 17. Wiek w momencie doświadczenia przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę

Również w przypadku doświadczenia przemocy ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę najczęściej pokrzywdzonymi byli sportowcy w wieku 12–17 lat. Spośród osób, które doświadczyły przemocy psychicznej i zaniedbania, 83,4% miało wtedy 12–17 lat. Większość (79,8%) badanych, wobec których stosowano przemoc fizyczną, również była w tej samej grupie wiekowej. Doświadczenie przemocy seksualnej ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę dotyczyło w ponad połowie

(63,6%) przypadków sportowców w wieku 12–17 lat. Aż 27% osób, które doświadczyły tej kategorii przemocy, nie chciało powiedzieć, w jakim byli wieku, gdy miało miejsce to zdarzenie (wyk. 17).

Okoliczności i miejsce doświadczenia przemocy

Istotne dla zrozumienia zjawiska przemocy w sporcie oraz dla podejmowania działań profilaktycznych jest określenie, gdzie i w jakich okolicznościach miały miejsce negatywne doświadczenia raportowane przez respondentów. Osoby, które potwierdziły doświadczanie przemocy, były pytane o to, w jakich okolicznościach i w jakich miejscach do niej doszło.

Okoliczności i miejsce przemocy ze strony współzawodnika

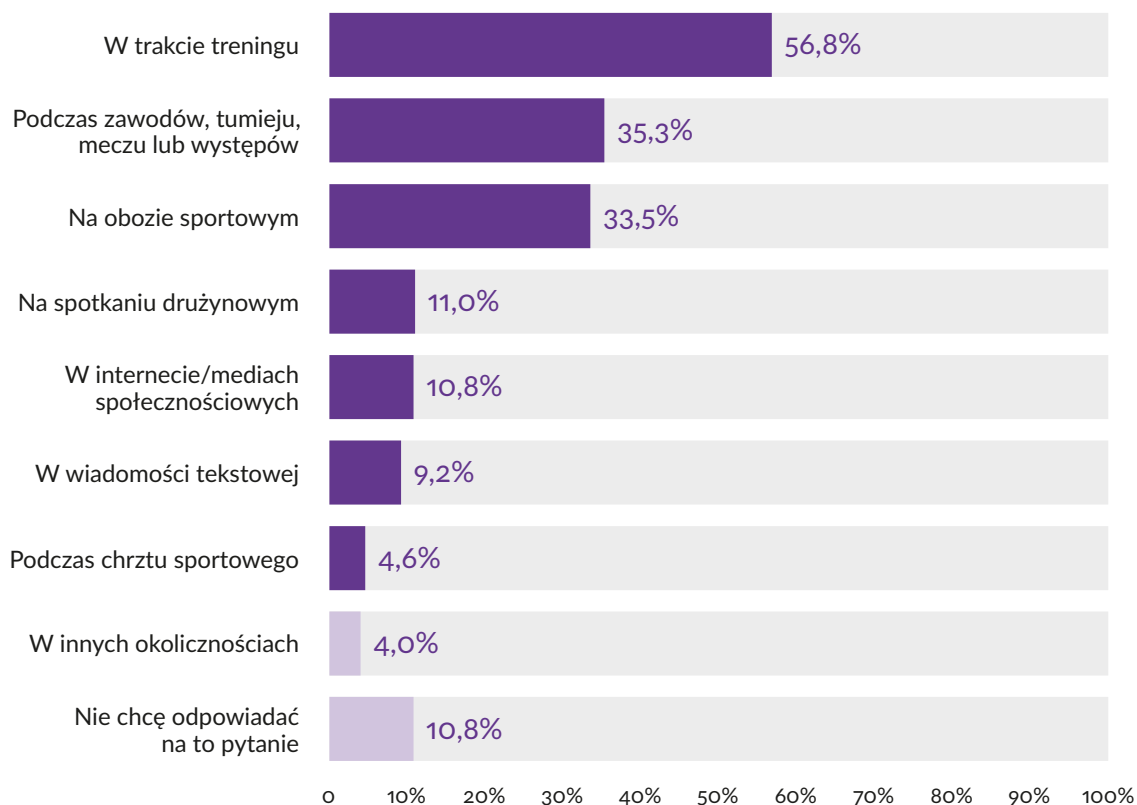
Według deklaracji respondentów do przemocy ze strony współzawodników dochodziło najczęściej w trakcie treningów. Takie okoliczności wskazała ponad połowa osób pokrzywdzonych przemocą psychiczną (56,8%) i fizyczną (54,3%) oraz 44,9% badanych, którzy doświadczyli przemocy seksualnej.

Drugą najczęściej wskazywaną okolicznością występowania przemocy były zawody, turnieje i mecze – odpowiedziały tak ponad jedna trzecia badanych (35,3% osób, które doświadczyły przemocy psychicznej, 46,1% osób pokrzywdzonych przemocą fizyczną i 24,2% tych, które doświadczyły przemocy seksualnej ze strony innego zawodnika).

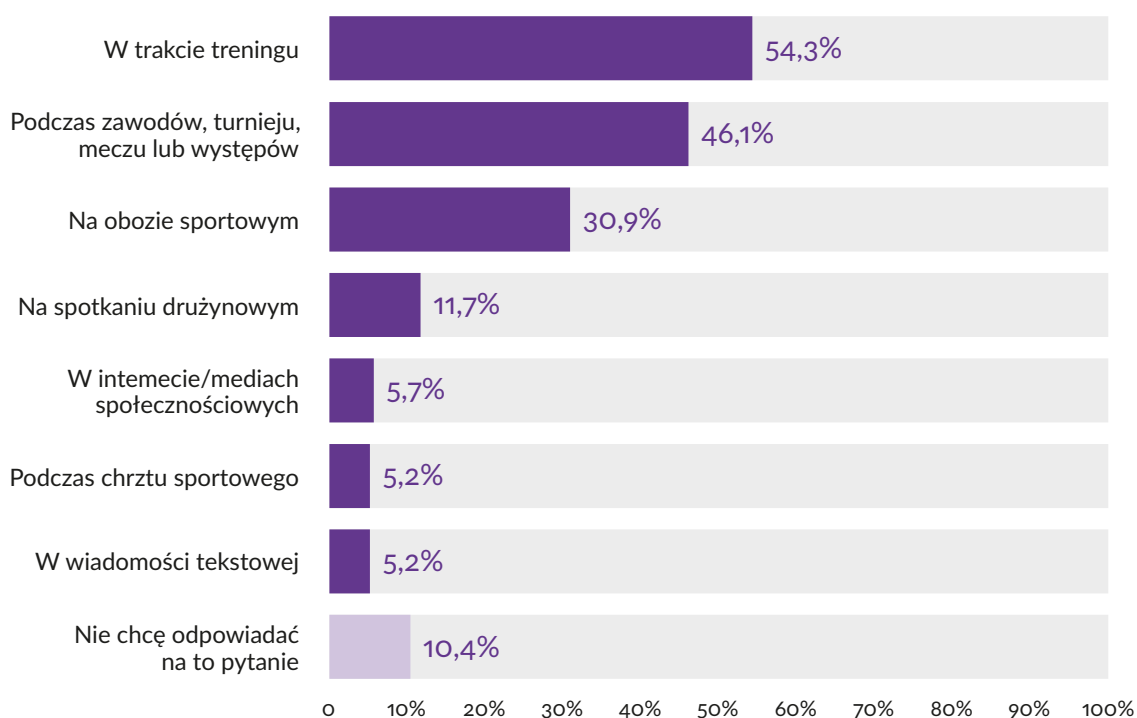
Trzecim najczęściej wskazywanym miejscem doświadczania przemocy były obozy sportowe – około jedna trzecia badanych doświadczających przemocy (33,5% osób pokrzywdzonych przez współzawodników przemocą psychiczną, 30,9% fizyczną i 29,3% seksualną) zadeklarowało, że incydenty miały miejsce właśnie tam.

Innymi okolicznościami, w jakich badani doświadczyli przemocy psychicznej, fizycznej i seksualnej ze strony innych zawodników, były spotkania drużynowe, chrzty sportowe, przestrzeń internetowa i mediów społecznościowych oraz wiadomości tekstowe. Co 10. (10,8%) osoba pokrzywdzona przemocą psychiczną i niemal tyle samo (10,4%) osób pokrzywdzonych przemocą fizyczną nie chciało odpowiadać na pytanie dotyczące okoliczności tego zdarzenia. Z kolei w przypadku doświadczenia przemocy seksualnej na okoliczności krzywdzenia nie chciała wskazywać prawie co piąta (18,5%) osoba z takim doświadczeniem (wyk. 18).

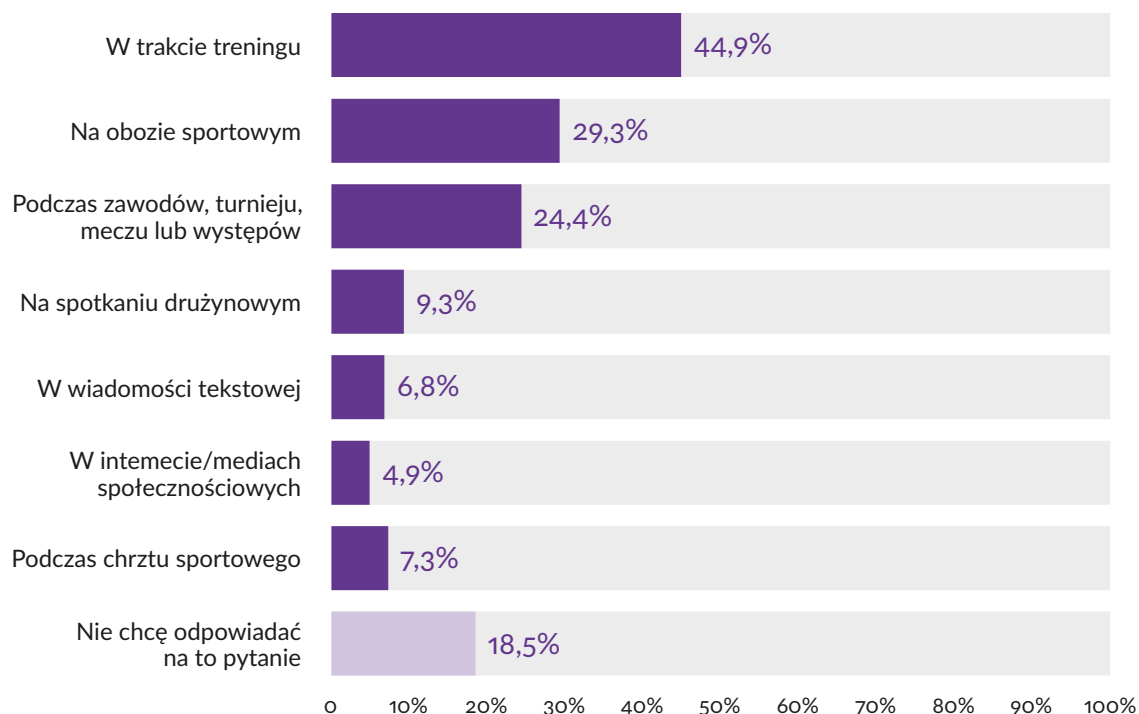
Wykres 18. Okoliczności doświadczenia przemocy psychicznej ze strony współzawodnika, $n=544$, możliwość wielokrotnych wskazań

Wykres 19. Okoliczności doświadczenia przemocy fizycznej ze strony współzawodnika, $n=230$, możliwość wielokrotnych wskazań

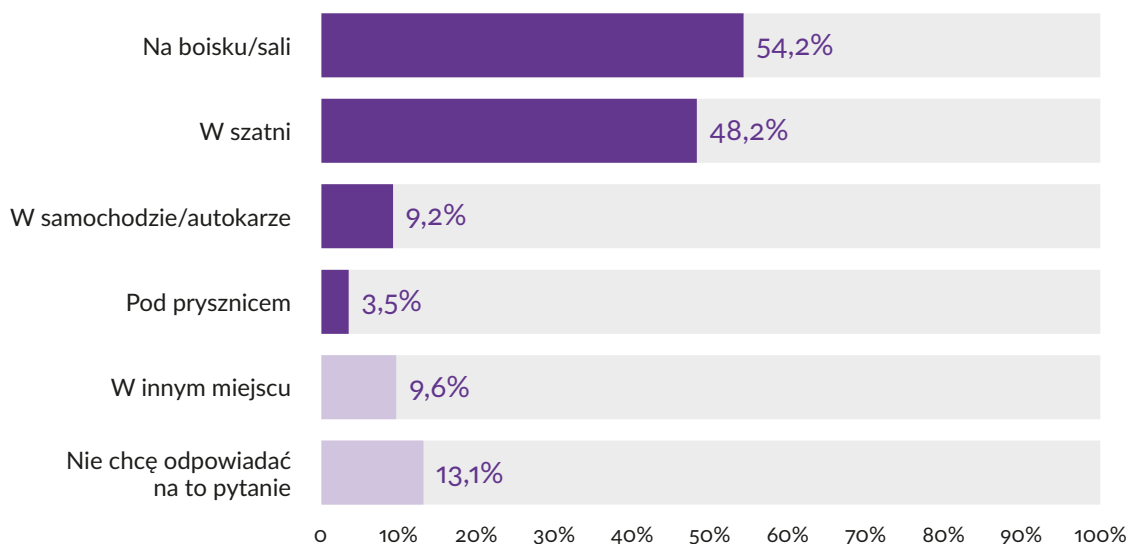

Wykres 20. Okoliczności doświadczenia przemocy seksualnej ze strony współzawodnika, $n=205$, możliwość wielokrotnych wskazań

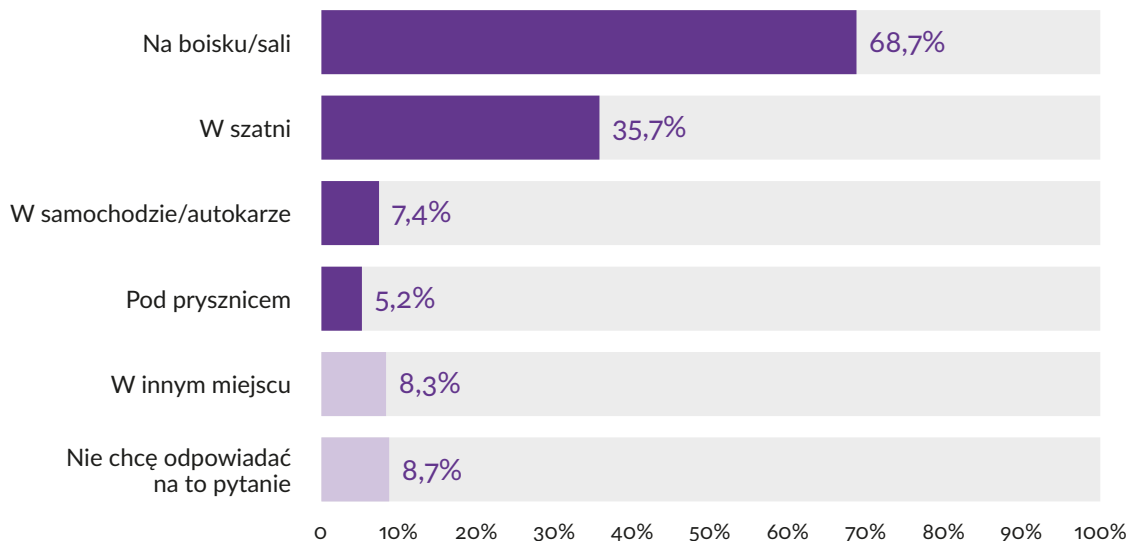

Do przemocy ze strony innych zawodników najczęściej dochodziło na boisku lub na sali sportowej. Miało to miejsce w ponad dwóch trzecich (68,7%) przypadków przemocy fizycznej, ponad połowie (54,2%) przypadków przemocy psychicznej oraz 45,9% sytuacji przemocy seksualnej. Drugim miejscem, w którym badani doświadczyli przemocy ze strony innych sportowców, była szatnia. Prawie połowa (48,2%) respondentów pokrzywdzonych przemocą fizyczną oraz ponad jedna trzecia badanych pokrzywdzonych przemocą fizyczną (35,7%) i seksualną (35,1%) wskazała szatnię jako przestrzeń, w której do tego doszło. Pośród innych wskazań były także: samochód, autokar, łazienka (prysznic) czy pokój hotelowy (w przypadku przemocy seksualnej). Co piąta (20,5%) osoba, która doświadczyła przemocy seksualnej ze strony współzawodnika, nie chciała odpowiadać na to pytanie. W przypadku przemocy psychicznej i seksualnej ze strony innego zawodnika o miejscu tych doświadczeń nie chcieli o tym mówić, odpowiednio, 13,1% oraz 8,7% pokrzywdzonych (wyk. 21–23).

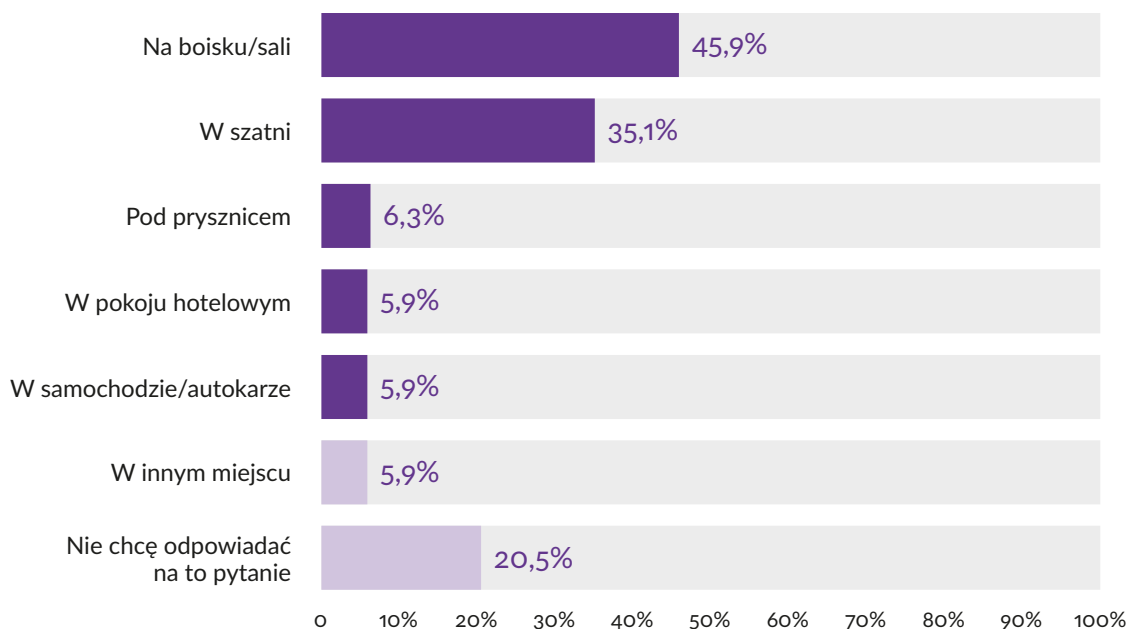
Wykres 21. Miejsce doświadczenia przemocy psychicznej ze strony współzawodnika, n=544, możliwość wielokrotnych wskazań

Wykres 22. Miejsce doświadczenia przemocy doświadczenia przemocy fizycznej ze strony współzawodnika, n=230, możliwość wielokrotnych wskazań

Wykres 23. Miejsce doświadczenia przemocy seksualnej ze strony współzawodnika, $n=205$, możliwość wielokrotnych wskazań

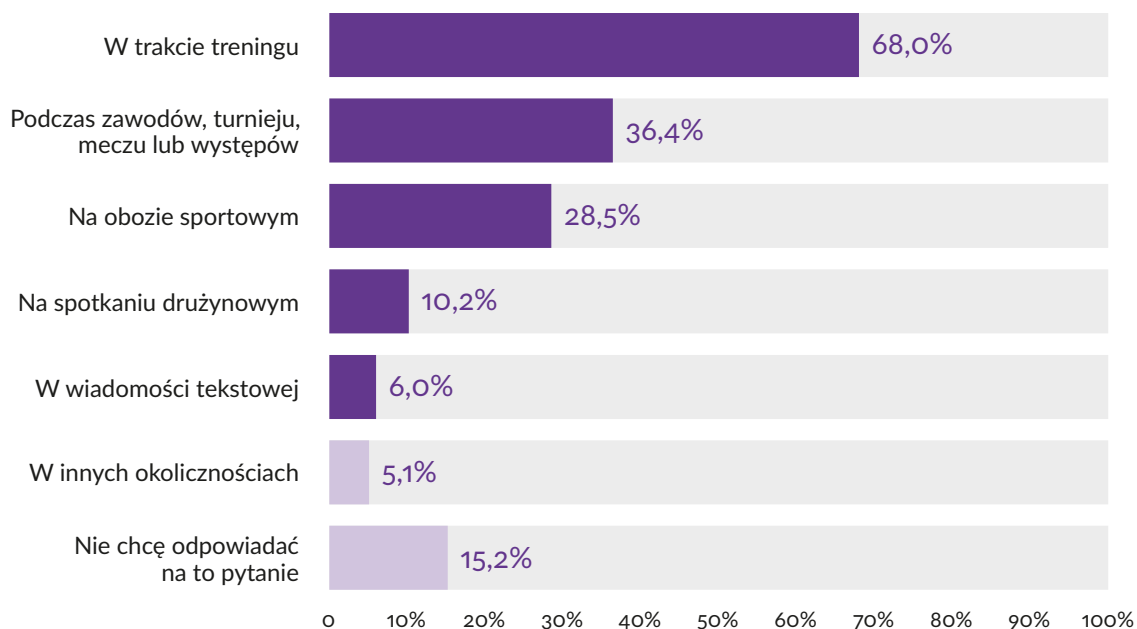

Okoliczności i miejsce przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę

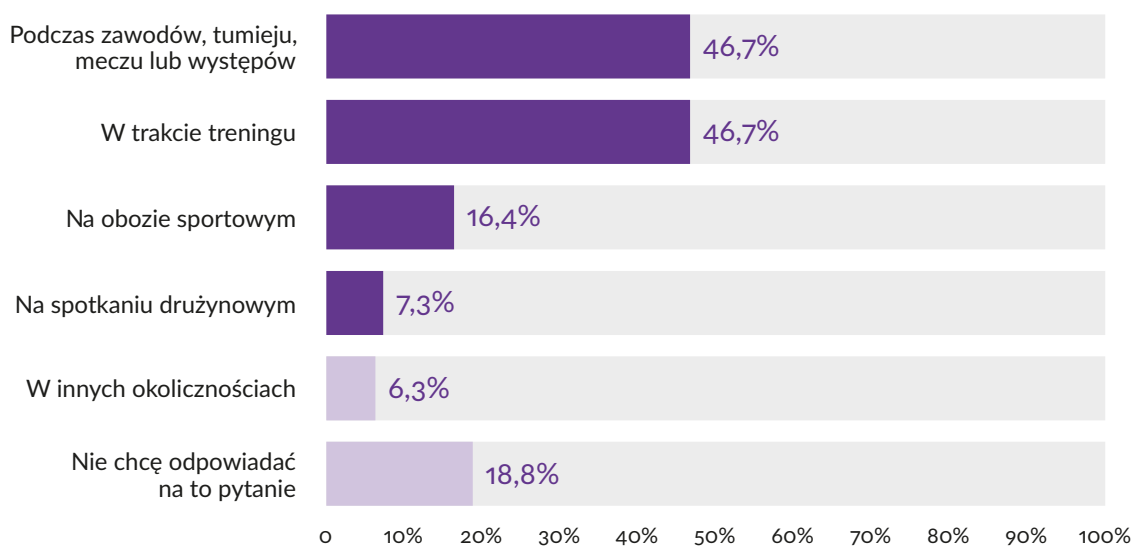
Do przemocy wobec młodych zawodników ze strony osób, które sprawowały nad nimi opiekę i kontrolę także najczęściej dochodziło w trakcie treningu. Na te okoliczności krzywdzenia przez dorosłych wskazało 68% badanych, którzy doświadczyli przemocy psychicznej i zaniedbania, 46,7% pokrzywdzonych przemocą fizyczną oraz prawie połowa (48,1%) osób, które doznały przemocy seksualnej. Przemoc psychiczna i zaniedbanie oraz przemoc fizyczna występowały często podczas zawodów czy turniejów sportowych, rzadziej – obozów sportowych (36,4% vs 28,5%; 46,7% vs 16,4%), zaś do przemocy seksualnej ze strony osób dorosłych częściej dochodziło na obozach sportowych niż w trakcie zawodów czy turniejów (24,7% vs 15,6%).

Aż jedna trzecia (33,8%) młodych zawodników, którzy doświadczyli przemocy seksualnej ze strony osób sprawujących nad nimi opiekę i kontrolę, nie chciała wskazać okoliczności, w jakich miało to miejsce. Odsetek ten jest znacząco wyższy niż w przypadku niechęci do odpowiadania na pytanie dotyczące okoliczności doświadczenia przemocy psychicznej i zaniedbania (15,2%) oraz przemocy fizycznej (18,8%; wyk. 24–26).

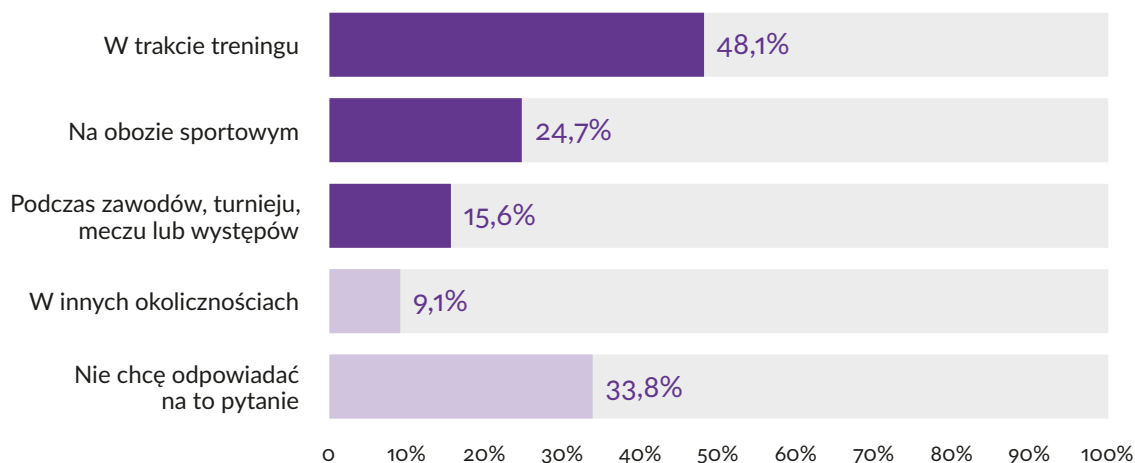
Wykres 24. Okoliczności doświadczenia przemocy psychicznej i zaniedbania ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę, $n=453$, możliwość wielokrotnych wskazań

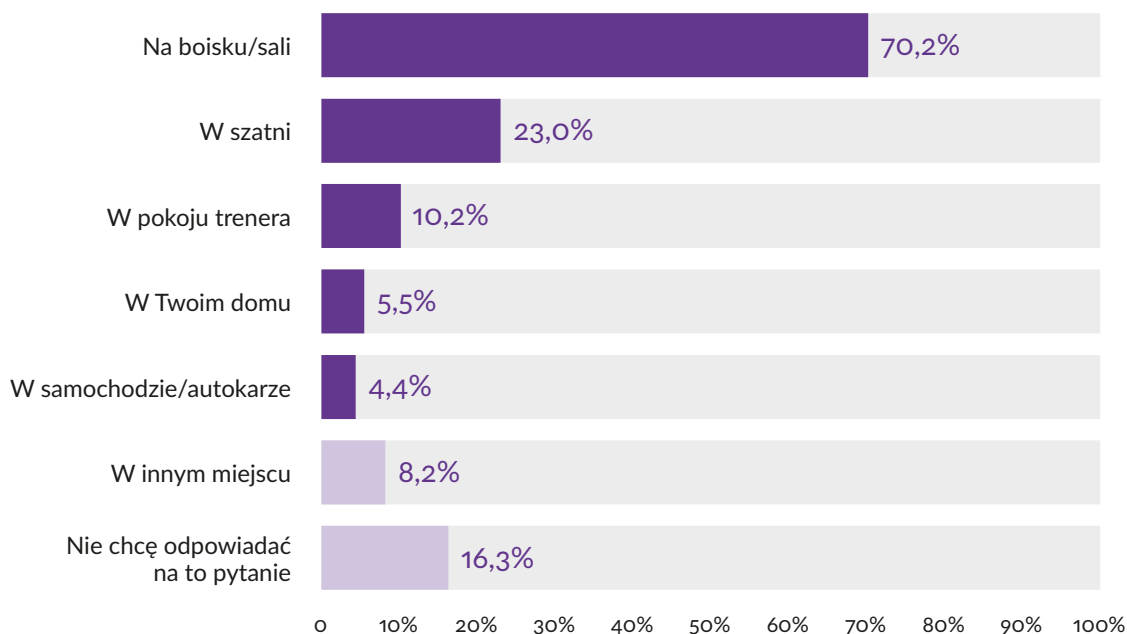
Wykres 25. Okoliczności doświadczenia przemocy fizycznej ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę, $n=287$, możliwość wielokrotnych wskazań

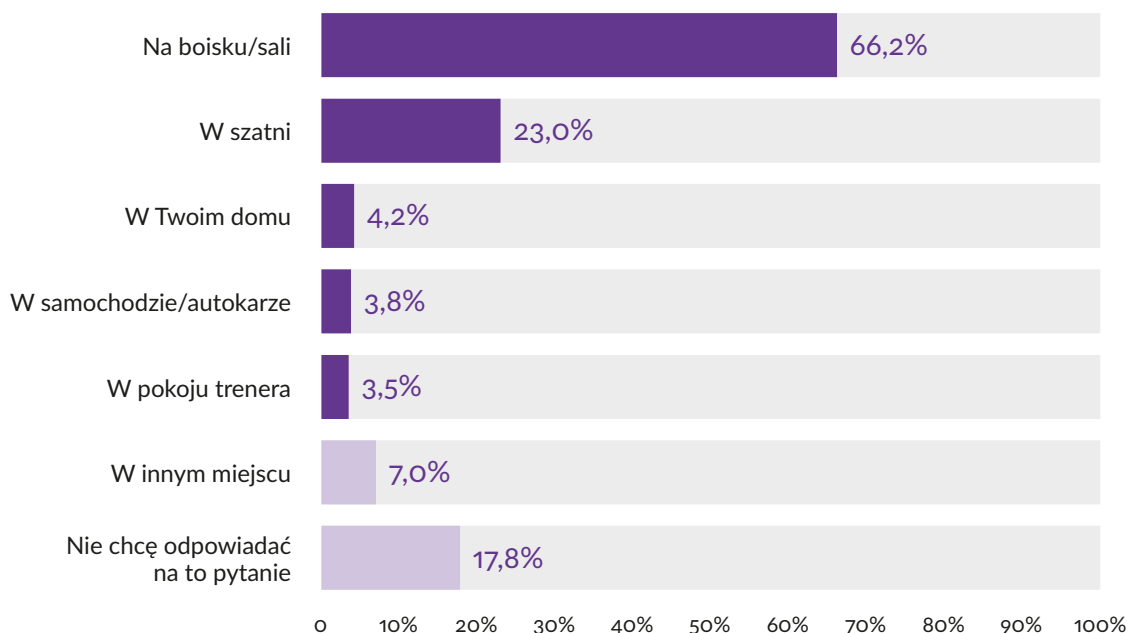
Wykres 26. Okoliczności doświadczenia przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, n=77, możliwość wielokrotnych wskazań

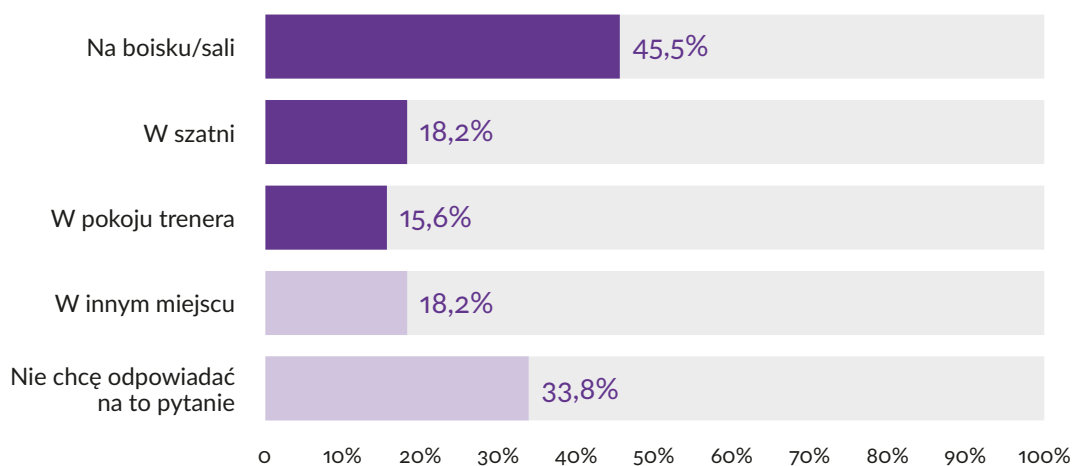
Wykres 27. Miejsce doświadczenia przemocy psychicznej i zaniedbania ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, n=453, możliwość wielokrotnych wskazań

Wykres 28. Miejsce doświadczenia przemocy fizycznej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, $n=287$, możliwość wielokrotnych wskazań

Wykres 29. Miejsce doświadczenia przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę, $n=77$, możliwość wielokrotnych wskazań

Do przemocy wobec młodych zawodników ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę dochodziło najczęściej na boisku lub na sali treningowej. Na te miejsca wskazała zdecydowana większość badanych, którzy doświadczyli przemocy psychicznej i zaniedbania (70,2%) oraz przemocy fizycznej (66,2%) i seksualnej (45,5%). Znaczący odsetek przypadków krzywdzenia dzieci i nastolatków w środowisku sportowym przez dorosłych miał miejsce w szatni. Wydarzyło się tam około jednej czwartej (23%) przypadków

przemocy psychicznej i zaniedbania, a także przemocy fizycznej (23%) i seksualnej (18,2%) ze strony osób, które sprawowały nad młodymi zawodnikami opiekę i kontrolę w czasie uprawiania sportu. Jedna trzecia (33,8%) badanych, którzy doświadczyli przemocy seksualnej, nie chciała ujawnić, gdzie miało miejsce to zdarzenie, podczas gdy w przypadku przemocy psychicznej, fizycznej bądź zaniedbania na to pytanie nie chciało odpowiedzieć, odpowiednio, 16,3% i 17,8% badanych. Ponadto do przemocy seksualnej w pokoju trenera dochodziło częściej (15,6%) niż do przemocy psychicznej (10,2%) lub fizycznej (3,5%). Prawie jedna piąta (18,2%) badanych, którzy doświadczyli przemocy seksualnej, wskazała, że to zdarzenie miało miejsce gdzieś indziej (wyk. 27–29). Badani, mając możliwość dopisania miejsca, precyzowali, że chodziło m.in. o pokój hotelowy, gdyż w przypadku tej kategorii przemocy częściej dochodziło do niej na wyjazdach.

Według deklaracji badanych do przemocy psychicznej i zaniedbania oraz przemocy fizycznej i seksualnej ze strony zarówno współzawodników, jak i osób sprawujących opiekę i kontrolę, dochodziło najczęściej podczas treningów i zawodów oraz na obozach sportowych (te ostatnie szczególnie w przypadku przemocy seksualnej). Osoby, które doświadczyły przemocy seksualnej, zdecydowanie częściej niż osoby pokrzywdzone przemocą psychiczną lub fizyczną nie chciały odpowiadać na pytanie dotyczące miejsca i okoliczności tego wydarzenia, co potwierdza występujący też przy innych pytaniach większy opór badanych do ujawnienia (nawet anonimowego) okoliczności przemocy seksualnej.

Podsumowując część raportu poświęconą wiekowi i okolicznościom doświadczania przemocy przez młodych zawodników, można zauważyć, że wysoki odsetek badanych skorzystał z możliwości nieudzielenia odpowiedzi na szczegółowe pytania. W tabelach 6 i 7 przedstawiono rozkład częstości wybierania tej odpowiedzi w zależności od kategorii doświadczanej przemocy w podziale na ogólne kategorie sprawców. Opór przed ujawnieniem szczegółów jest niższy w przypadku każdego pytania wrażliwego przy doświadczeniu przemocy psychicznej i fizycznej i systematycznie osiąga wyraźnie wyższe wartości w przypadku przemocy seksualnej. Szczególną uwagę zwraca opór czy obawa przed ujawnieniem (mimo kilkakrotnego zapewnienia o poufnym, anonimowym charakterze badania) szczegółów związanych z przemocą seksualną ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę. Aż jedna trzecia badanych, którzy doświadczyli przemocy seksualnej ze strony swoich opiekunów w kontekście uprawianego sportu, nie chciała ujawnić w ankiecie szczegółów na temat tego, kim konkretnie był sprawca (trenerem, inną osobą ze środowiska sportowego czy rodzicem) ani w jakich okolicznościach i jakim miejscu dochodziło do nadużyć. Podobnie 27% badanych nie chciało przekazać informacji, w jakim wieku doświadczyli przemocy na tle seksualnym ze strony swoich opiekunów. Zestawienie to można odczytywać jako obraz skali doświadczeń z dzieciństwa, które pozostawiły poważny ślad w psychice badanych sportowców.

Tabela 6. Częstość wybierania odpowiedzi *Nie chcę odpowiadać na to pytanie* wśród osób, które doświadczyły poszczególnych kategorii przemocy ze strony współzawodników

Badane kategorie	Przemoc psychiczna n=544	Przemoc fizyczna n=230	Przemoc seksualna n=205
Wiek w momencie doświadczenia przemocy	7,2%	6,5%	16,1%
Okoliczności doświadczenia przemocy	10,8%	10,4%	18,5%
Miejsce doświadczenia przemocy	13,1%	8,7%	20,5%

Tabela 7. Częstość wybierania odpowiedzi *Nie chcę odpowiadać na to pytanie* wśród osób, które doświadczyły poszczególnych kategorii przemocy ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę

Badane kategorie	Przemoc psychiczna i zaniedbanie n=453	Przemoc fizyczna n=287	Przemoc seksualna n=77
Sprawca przemocy (szczegółowo)	16,8%	25,8%	32,5%
Wiek w momencie doświadczenia przemocy	7,5%	10,1%	27,3%
Okoliczności doświadczenia przemocy	15,2%	18,8%	33,8%
Miejsce doświadczenia przemocy	16,3%	17,8%	33,8%

Skala przemocy w najczęściej uprawianych dyscyplinach

Badani, którzy doświadczyli przemocy w środowisku sportowym, zostali również zapytani, jakie dyscypliny wówczas trenowali. Analizie poddano najczęściej uprawiane przez badanych dyscypliny sportowe, którymi były: piłka nożna ($n=293$), siatkówka ($n=157$), pływanie ($n=213$) i taniec ($n=110$).

Wśród zawodników uprawiających piłkę nożną prawie trzy czwarte (72%) badanych doświadczyło przemocy psychicznej ze strony współzawodnika, 39% zostało pokrzywdzonych przemocą fizyczną ze strony innego sportowca, a ponad jedna piąta (22%) doznała przemocy seksualnej. Tych samych form przemocy ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę doświadczyło odpowiednio, 48% (przemoc psychiczna i zaniedbanie), 38% (przemoc fizyczna) i 6% (przemoc seksualna) badanych.

Zawodnicy trenujący piłkę siatkową również najczęściej doświadczaali przemocy psychicznej ze strony współzawodników (43%) oraz osób sprawujących nad nimi

opiekę i kontrolę w związku z uprawianiem sportu (35%). Co 10. (10%) osoba była pokrzywdzona przemocą fizyczną przez współzawodnika, a co 3. (35%) przez osobę dorosłą. Piętnaście procent zawodników trenujących siatkówkę, którzy wzięli udział w badaniu, doświadczyło przemocy seksualnej ze strony innej zawodniczki lub zawodnika, a 4% – ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę.

Dzieci i nastolatki trenujące pływanie oraz taniec również najczęściej byli pokrzywdzeni przemocą psychiczną ze strony współzawodników (26% trenujących pływanie; 39% trenujących taniec) oraz przemocą psychiczną lub zaniedbanie ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę (24% i 35%). Przemocą fizyczną ze strony innych trenujących dzieci zostało pokrzywdzonych 6% pływaków i 8% tancerzy, którzy wzięli udział w badaniu, a ze strony dorosłych, którzy mieli dbać o ich bezpieczeństwo, odpowiednio, 10% i 16%.

Doświadczenie przemocy seksualnej ze strony innego zawodnika zadeklarowało 8% badanych trenujących pływanie oraz 14% – taniec, a ze strony dorosłych sprawujących nad nimi opiekę i kontrolę w kontekście sportowym, odpowiednio, 6% i 8% badanych (tab. 8).

Tabela 8. Rozpowszechnienie poszczególnych kategorii przemocy doświadczonych w dzieciństwie w najczęściej uprawianych dyscyplinach sportowych

	Piłka nożna (n=295)	Pływanie (n=213)	Piłka siatkowa (n=157)	Taniec (n=110)	Ogółem (N=693)
Ze strony współzawodnika					
Przemoc psychiczna	72%	26%	43%	39%	78%
Przemoc fizyczna	39%	6%	10%	8%	33%
Przemoc seksualna	22%	8%	15%	14%	27%
Ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę					
Przemoc psychiczna i zaniedbanie	48%	24%	35%	35%	65%
Przemoc fizyczna	38%	10%	18%	16%	41%
Przemoc seksualna	6%	6%	4%	8%	11%

Do danych tych należy jednak podchodzić z ostrożnością. Po pierwsze próba badawcza nie była dobrana pod względem reprezentatywności poszczególnych dyscyplin sportowych. Grupy respondentów uprawiających poszczególne sporty są na tyle nieliczne, że rzetelne porównania między dyscyplinami nie są możliwe.

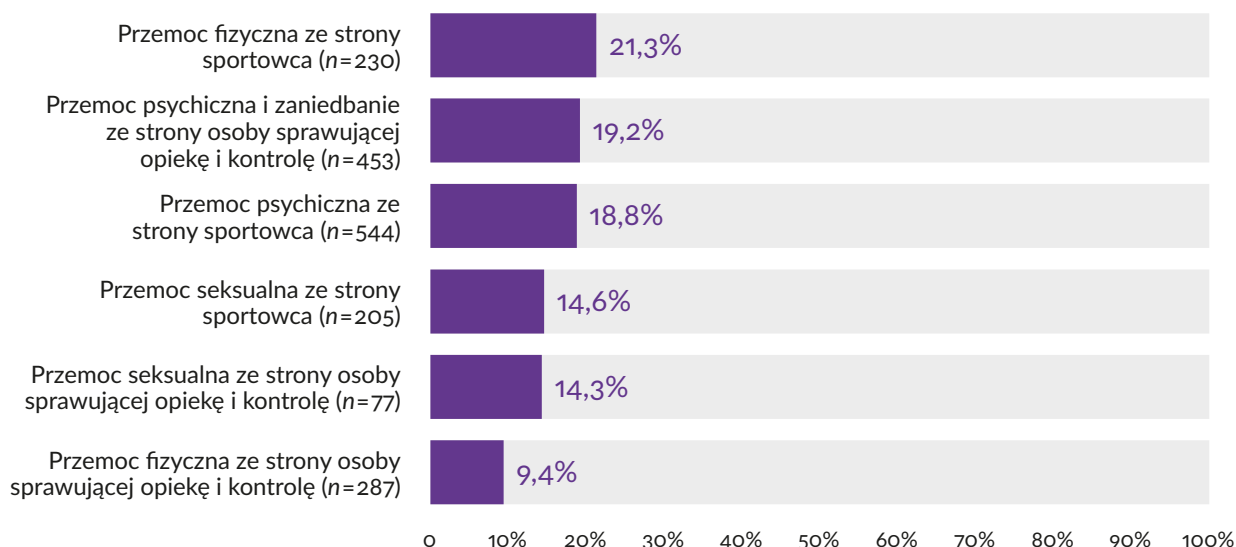
Po drugie należy pamiętać, że duża część respondentów uprawiała dwie dyscypliny sportu lub więcej, stąd wyniki dla ogółu próby stanowią „kumulację” doświadczeń doznanych w różnych dyscyplinach.

Ujawnianie doświadczeń przemocy

Osoby pokrzywdzone w dzieciństwie przemocą zapytano, czy po tym zdarzeniu zwróciły się o pomoc do osoby dorosłej. Jest to istotne pod względem możliwości zatrzymania przemocy bądź udzielenia pomocy, a w konsekwencji ma znaczenie dla odczuwania długotrwałych negatywnych skutków wiktyimizacji. Z odpowiedzi respondentów wynika, że była to relatywnie rzadka praktyka. Najczęściej o wsparcie kogoś dorosłego poprosiły osoby z doświadczeniem przemocy fizycznej ze strony współzawodnika (21,3%), następnie przemocy psychicznej i zaniedbania ze strony dorosłych (19,2%) i współzawodników (18,8%). Jeszcze rzadziej zgłaszano przemoc seksualną ze strony współzawodnika (14,6%) oraz dorosłych sprawujących opiekę i kontrolę (14,3%) najrzadziej zaś przemoc fizyczną ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (9,4%; wyk. 30). Ten ostatni wynik może mieć związek z tym, że wiele form przemocy, które zostały włączone do tej kategorii, mogłoby być interpretowane jako „normalny” element treningu i jako takie nie podlegały zgłoszeniu do innych osób dorosłych.

Zawodnikom może być również trudno zgłaszać przemoc ze względu na emocjonalną więź, którą przez lata współpracy nawiązali z dorosłymi sprawującymi opiekę i kontrolę czy współzawodnikami. Znaczenie ma również wiedza zawodników o tym, że są zależni od władzy trenerów, aby osiągnąć sukces (David, 2004). Z tego też powodu chcą być postrzegani w korzystnym świetle (Stirling i Kerr, 2009), być identyfikowani jako członkowie zespołu (Waldron in., 2011) lub korzystać z wiedzy i doświadczenia trenera, aby osiągnąć sukces (Smits in., 2017). Groźba utraty dostępu do tych zasobów powstrzymywała sportowców przed przeciwstawieniem się przemocy i zabieraniem głosu. Hartill (2009) przedstawił cztery główne bariery w zgłaszaniu wykorzystywania seksualnego w zorganizowanym sporcie: (a) brak procedur zgłaszania wykorzystywania seksualnego, (b) nadużycie postrzegane jako problem zawodnika(-czki), a nie instytucji, (c) zamknięty charakter instytucji, (d) system przekonań otaczający instytucje. Z kolei Dodd i in. (2023) podkreślali, że brak wiedzy zawodników na temat przemocy w sporcie dzieci i młodzieży (świadomości, czym jest przemoc w sporcie dzieci i młodzieży) ma kluczowe znaczenie dla zgłaszania potencjalnych postępowań karnych i przeciwdziałania tej formie przemocy.

Wykres 30. Udział respondentów, którzy zwrócili się o pomoc do osoby dorosłej po doświadczeniu przemocy w dzieciństwie

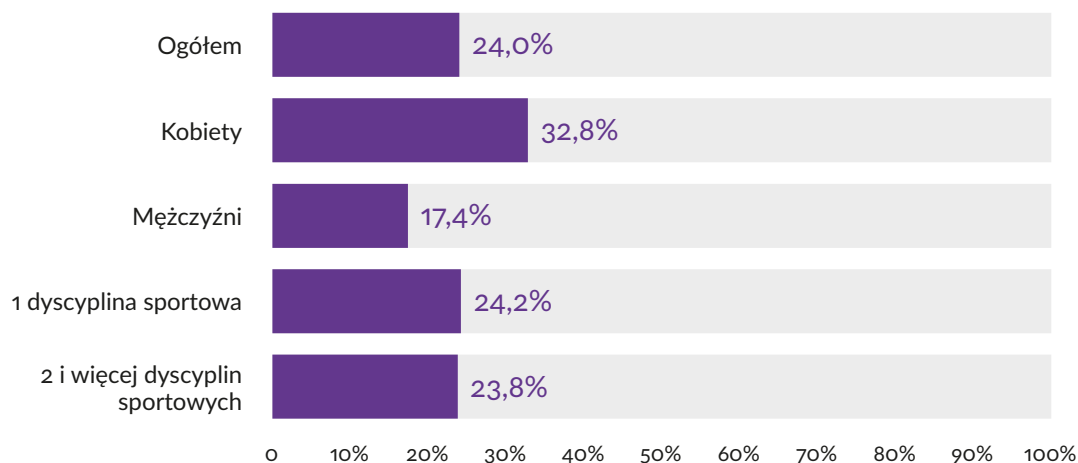

Doświadczenie przemocy w dzieciństwie a zachowania autodestrukcyjne

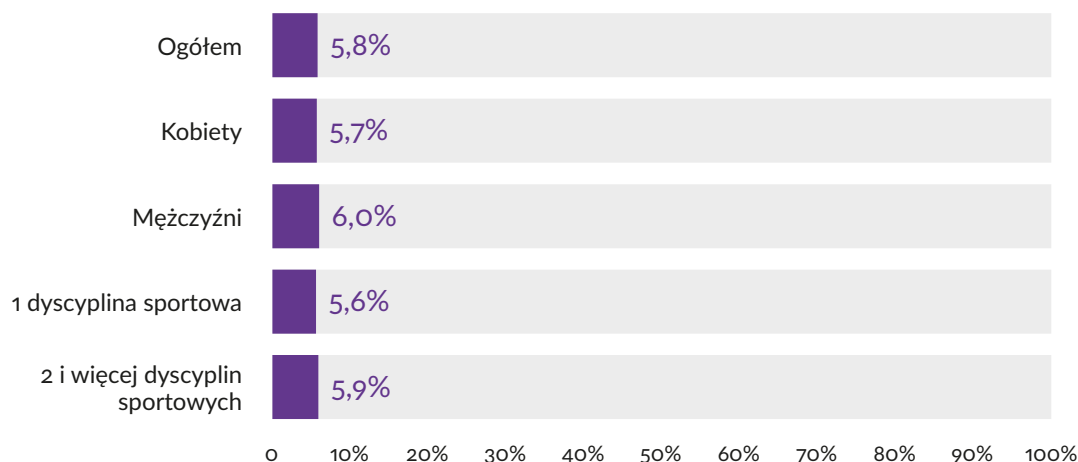
Aby ocenić potencjalny negatywny wpływ doświadczania przemocy w dzieciństwie na zdrowie psychiczne młodych ludzi, zadaliśmy dodatkowe pytania o zachowania autodestrukcyjne – samookaleczenia i podejmowanie prób samobójczych.

Niemal co czwarta (24%) badana osoba, która uprawiała regularnie sport w dzieciństwie, okaleczała się. Częściej były to kobiety niż mężczyźni (32,8% vs 17,4%, $p < 0,05$; wyk. 31). Ponadto 5,8% badanych przyznało, że próbowało popełnić samobójstwo (wyk. 32).

Wykres 31. Rozpowszechnienie samookaleczeń wśród respondentów ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych, n=693

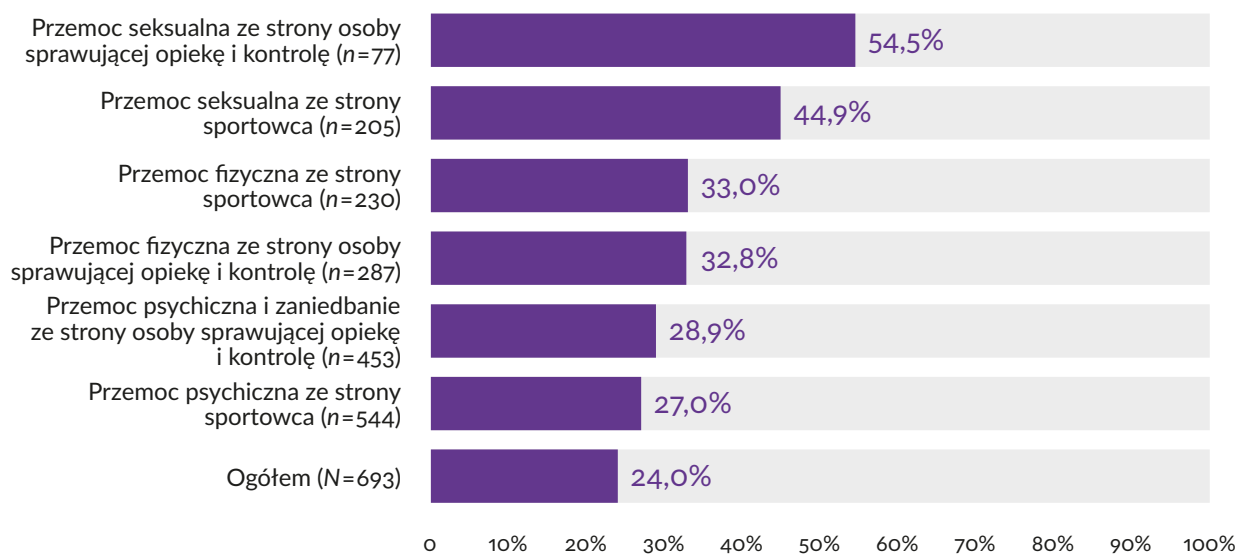

Wykres 32. Rozpowszechnienie prób samobójczych wśród respondentów ogółem oraz w podziale na płeć i liczbę uprawianych dyscyplin sportowych, $n=693$

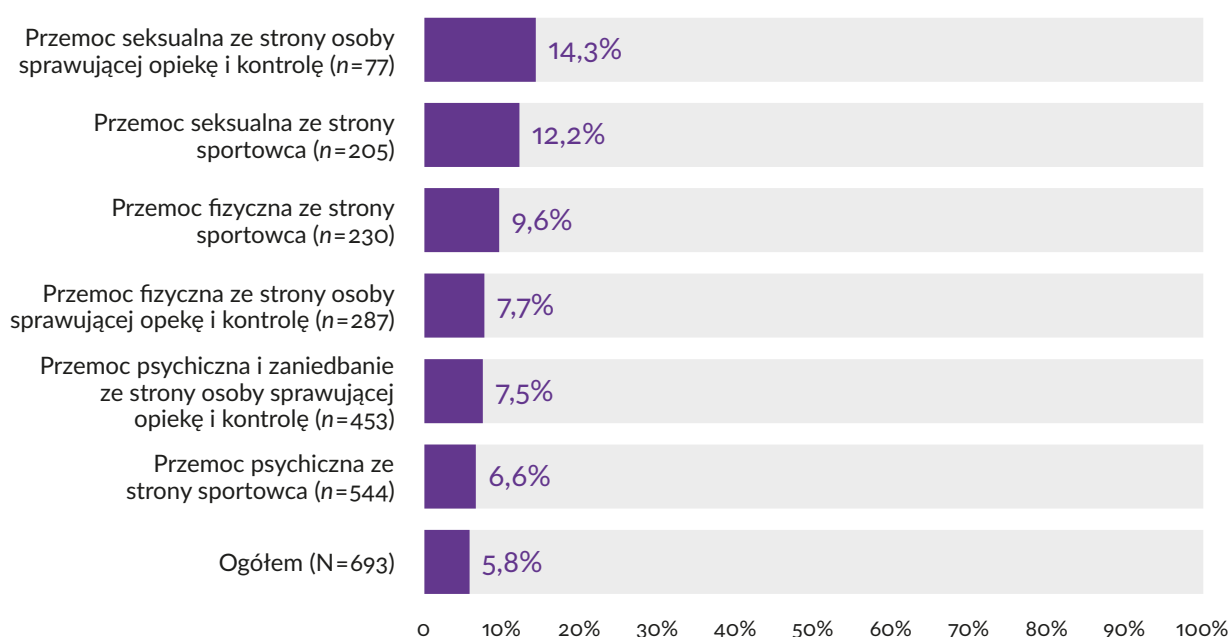
Respondenci, którzy doświadczyli w dzieciństwie przemocy w kontekście sportu, częściej deklarowali podejmowanie zachowań autodestrukcyjnych niż osoby bez doświadczenia przemocy w sporcie. Istotnie częściej okaleczały się osoby pokrzywdzone przemocą seksualną ze strony zarówno osoby sprawującej opiekę i kontrolę (54,5% vs 20,1%, $p < 0,05$), jak i współzawodnika (44,9% vs 15,2%, $p < 0,05$), osoby pokrzywdzone przemocą fizyczną ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (32,8% vs 17,7%, $p < 0,05$) oraz ze strony współzawodnika (33,0% vs 19,4%, $p < 0,05$), osoby, które doświadczyły przemocy psychicznej lub zaniedbania ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (28,9% vs 14,6%, $p < 0,05$), a także osoby które doznały przemocy psychicznej ze strony innych zawodników (27% vs 12,8%, $p < 0,05$; wyk. 33).

Wykres 33. Rozpowszechnienie samookaleczeń ogółem oraz wśród osób, które doświadczyły poszczególnych kategorii przemocy

Z kolei w przypadku podejmowania prób samobójczych różnice istotne statystycznie wystąpiły ze względu na doświadczenie przemocy psychicznej i zaniedbania ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (7,5% vs 2,5%, $p < 0,05$), przemocy fizycznej ze strony współzawodnika (9,6% vs 3,9% $p < 0,05$), przemocy seksualnej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (14,3% vs 4,7%, $p < 0,05$), a także ze strony współzawodnika (12,2% vs 3,1%, $p < 0,05$; wyk. 34).

Wykres 34. Rozpowszechnienie prób samobójczych ogółem oraz wśród osób, które doświadczyły poszczególnych kategorii przemocy

Dodatkowo, aby zbadać zależności pomiędzy nasileniem (częstotliwością doświadczania) poszczególnych rodzajów przemocy⁷, a przynależnością do grupy osób, które się samookaleczyły, i zależności pomiędzy nasileniem poszczególnych rodzajów przemocy, a przynależnością do grupy osób, które dokonywały prób samobójczych, przeprowadzono analizę statystyczną za pomocą krokowej logistycznej analizy regresji. Zastosowanie tej metody pozwoliło na wyodrębnienie zespołu kluczowych predyktorów dla obu zmiennych wyjaśnianych. Siłę związków analizowano w oparciu o wartości wystandaryzowanych współczynników regresji, którymi w przypadku analizy regresji logistycznej są ilorazy szans (OR).

⁷ Zastosowano zmienne, które przyjmowały tym wyższe wartości, im częściej dana osoba doświadczała danego rodzaju przemocy.

W pierwszym przypadku wyniki na skalach doświadczanej przemocy analizowano jako predyktory przynależności osób badanych do grupy osób, które dokonały samookaleczeń. W celu wyodrębnienia głównych predyktorów przeprowadzono krokową analizę regresji w oparciu o wartości ilorazu wiarygodności. Wyniki przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 9. Wskaźniki doświadczanej przemocy jako predyktory samookaleczeń

Predyktory	OR	Wald	df	p	ΔR^2
Przemoc psychiczna ze strony współzawodników	1,12	8,17	1	0,004	0,074
Przemoc seksualna ze strony współzawodników	1,31	11,17	1	0,001	0,025
Przemoc fizyczna ze strony dorosłych	1,04	7,11	1	0,008	0,009
Przemoc seksualna ze strony dorosłych	1,12	3,68	1	0,055	0,006

OR – iloraz szans; Wald – wartość testu istotności statystycznej predyktora; df – liczba stopni swobody; p – istotność statystyczna; ΔR^2 – zmiana współczynnika R^2 Coxa i Snella.

Stwierdzono, że głównymi predyktorami przynależności do grupy osób, które dokonywały samookaleczeń, były: przemoc psychiczna ze strony współzawodników, przemoc seksualna ze strony współzawodników, przemoc fizyczna ze strony dorosłych i przemoc seksualna ze strony sprawujących opiekę i kontrolę. Im większe nasilenie każdego z tych czterech rodzajów przemocy, tym większe prawdopodobieństwo, że osoba doświadczająca przemocy należy do grupy osób, które dokonały samookaleczeń. Najsilniejsza zależność (największa wartość ilorazu szans) dotyczyła przemocy seksualnej ze strony współzawodników.

W drugim przypadku wyniki na skalach doświadczanej przemocy analizowano również jako predyktory przynależności badanych do grupy osób, które dokonały prób samobójczych. W celu wyodrębnienia głównych predyktorów ponownie przeprowadzono krokową analizę regresji w oparciu o wartości ilorazu wiarygodności. Wyniki przedstawiono w tabeli 10.

Tabela 10. Wskaźniki doświadczanej przemocy jako predyktory prób samobójczych

Predyktory	OR	Wald	df	p	ΔR^2
Przemoc fizyczna ze strony współzawodników	1,25	5,61	1	0,018	0,074
Przemoc seksualna ze strony współzawodników	1,34	10,04	1	0,002	0,025

OR – iloraz szans; Wald – wartość testu istotności statystycznej predyktora; df – liczba stopni swobody; p – istotność statystyczna; ΔR^2 – zmiana współczynnika R^2 Coxa i Snella.

Stwierdzono, że głównymi predyktorami przynależności do grupy osób, które dokonywały prób samobójczych, były: przemoc fizyczna ze strony współzawodników i przemoc seksualna ze współzawodników. Im większe nasilenie każdego z tych dwóch rodzajów przemocy, tym większe prawdopodobieństwo, że osoba ich doświadczająca należy do grupy osób, które dokonały samookaleczeń. Silniejsza zależność (większa wartość ilorazu szans) dotyczyła przemocy seksualnej ze strony współzawodników.

Wyniki na tle badań międzynarodowych

Przegląd zagranicznego piśmiennictwa dotyczącego przemocy wobec dzieci i nastolatków w kontekście uprawiania sportu pokazuje, że zjawisko to stało się przedmiotem badań naukowych dopiero od lat 90. XX w. (Brackenridge, 2001; Hartill i in., 2021; Parent i Vaillancourt-Morel, 2021). Pionierskie wysiłki na rzecz ujawnienia, opisanie i skwantyfikowania zjawiska wykorzystywania dzieci w sporcie zostały podjęte przez osoby, które doświadczyły tego rodzaju przemocy i starały się ujawnić krzywdy oraz dochodzić sprawiedliwości za pośrednictwem sądów i mediów oraz przez działania rzecznicze i kampanie, a także poprzez wkład w badania naukowe (Hartill i in., 2021). Koncentrowały się one na pewnym wycinku szerszego zjawiska – głównie przemocy seksualnej w różnych aspektach, np. wykorzystania seksualnego chłopców w sporcie (Hartill, 2005) czy molestowania młodych zawodniczek w elitarnym sporcie wyczynowym (Fasting i in. 2002). Dopiero jednak w ciągu ostatnich 15 lat kwestia przemocy wobec dzieci i nastolatków w sporcie zaczęła być badana w sposób szeroki, wieloaspektowy na dużych i relatywnie reprezentatywnych próbach badawczych. Od tego czasu na świecie prowadzone są badania uwzględniające pełny wachlarz form przemocy – przemoc psychiczną, fizyczną, seksualną oraz zaniedbanie – w kontekście zarówno rywalizacji, jak i sportu uprawianego rekreacyjnie. Wychodzi się więc poza wycinek zjawiska przemocy, który wcześniej był przedmiotem badań i który najłatwiej przebija się do mediów – przemoc seksualną z udziałem trenerów – na rzecz szerszej perspektywy, również gdy chodzi o sprawców przemocy, którymi oprócz profesjonalistów zaangażowanych we wspieranie młodych sportowców są – jak pokazują badania – współzawodnicy i rodzice.

Uwzględniające szeroki katalog form przemocy i oparte na rzetelnej metodologii badania przemocy wobec dzieci w sporcie przeprowadzono m.in. w Wielkiej Brytanii (Alexander i in., 2011), w Belgii i Holandii (Vertommen, 2016), w Kanadzie (Parent i Vaillancourt-Morel, 2021), w Australii (Pankowiak i in., 2023) oraz w ujęciu porównawczym w sześciu państwach Europy: Wielkiej Brytanii, Belgii, Niemczech, Austrii, Rumunii i Hiszpanii (Projekt CASES; Hartill i in., 2021). Pokazały one dużą skalę krzywdzenia i ujawniły, że najczęściej doświadczaną kategorią przemocy jest przemoc psychiczna. Badania te opierają się na definicji przemocy Światowej Organizacji Zdrowia, uwzględniającej wszystkie jej kategorie – przemoc psychiczną, fizyczną i seksualną oraz zaniedbanie⁸. Badacze przyjmujący szerokie spektrum form przemocy w sporcie powołują się również na definicję przemocy sformułowaną w art. 19

⁸ Badanie przeprowadzone w Wielkiej Brytanii nie uwzględniało zaniedbania.

Konwencji o prawach dziecka w kontekście prawa dziecka do wolności od przemocy, gdzie mowa o ochronie dziecka „przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem” (Dz.U. 1991 Nr 120 poz. 526).

Wymienione badania przyjmujące szeroką definicję zjawiska, uwzględniały jako sprawców zarówno osoby z otoczenia sportu (trenerów, personel medyczny, fizjoterapeutów, członków władz klubu itp., obsługę techniczną), jak i współzawodników (innych młodych sportowców, kolegów z drużyny własnej lub przeciwnej). Pomiar z wykorzystaniem kwestionariusza VTAQ w sposób szczególny koncentrują się również na rodzicach jako sprawcach przemocy w kontekście sportu. We wszystkich tych badaniach respondentami były osoby, które poniżej 18 r.ż. (za wyjątkiem Wielkiej Brytanii – poniżej 16 r.ż.) regularnie uprawiały sport rekreacyjny lub wyczynowy (poza obowiązkowymi zajęciami szkolnymi), w formie zorganizowanej (w większości badań wskazywano, że chodzi o zajęcia prowadzone przez kluby, stowarzyszenia lub związki sportowe).

Wyniki te trudno jest porównywać między sobą ze względu na różnice w przyjętej metodologii pod względem doboru próby badawczej, jak i zastosowanego kwestionariusza (liczby kategorii i form przemocy oraz ogólnej konstrukcji kwestionariusza), w tym pod względem zakwalifikowania poszczególnych form przemocy do szerszych kategorii krzywdzenia (tab. 11). Można jednak zauważyć, że odsetek osób, które w dzieciństwie doświadczyły przynajmniej raz dowolnej formy krzywdzenia lub zaniedbania w kontekście sportu, jest we wszystkich badaniach wysoki. W badaniu przeprowadzonym w Belgii i Holandii wyniósł on 44% (Vertommen i in., 2016), w Wielkiej Brytanii – 75% (Alexander i in. 2011), w każdym kraju objętym europejskim badaniem porównawczym – powyżej 75% (Hartill i in., 2021), a w każdym kraju, w którym wykorzystano kwestionariusz VTAQ (Parent i in., 2019) – powyżej 80%.

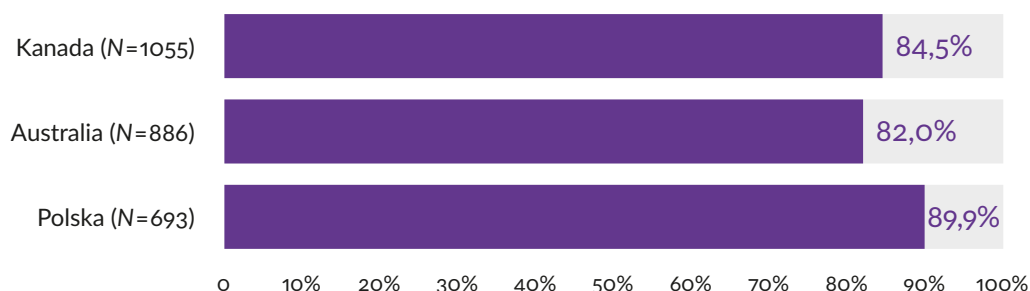
Tabela 11. Wybrane badania uwzględniające szeroką definicję przemocy doświadczanej przez dzieci i młodzież regularnie uprawiających sport – zestawienie podejść metodologicznych

	Badanie porównawcze w 6 państwach Europy	Wielka Brytania	Belgia i Holandia	Kanada	Australia	Polska
Rok badania	2020	2009	2014	2017	2022	2024
Publikacja główna	Hartill i in., 2021	Alexander i in., 2011	Vertommen i in., 2016	Parent i in., 2021	Pankowiak i in., 2023	Niniejszy raport
Narzędzie badawcze	Autorski kwestionariusz (w oparciu na bryt. IViS i jego belgijsko-holenderskiej modyfikacji): 35 form przemocy (psychiczna, fizyczna, zaniedbanie, seksualna bez kontaktu, seksualna z kontaktem)	Autorski kwestionariusz <i>Interpersonal Violence against Children in Sport</i> (IViS): 43 formy przemocy (psychiczna, fizyczna, seksualna, nie zawiera zaniedbania)	Kwestionariusz oparty na kwestionariuszu brytyjskim IViS: 41 form przemocy, 3 kategorie przemocy (psychiczna i zaniedbanie, fizyczna i seksualna)	<i>Violence Toward Athletes Questionnaire</i> (VTAQ): 70 form przemocy (przemoc psychiczna i zaniedbanie, fizyczna, seksualna) ułożonych w 3 podskale (trenera, rodzica/opiekuna, współzawodnika)	VTAQ: 76 form przemocy (przemoc psychiczna i zaniedbanie, fizyczna, seksualna) ułożonych w 3 podskale (trenera, rodzica/opiekuna, współzawodnika)	VTAQ: 50 form przemocy (przemoc psychiczna i zaniedbanie, fizyczna, seksualna) ułożonych w 2 podskale (osoby sprawującej opiekę i kontrolę oraz współzawodnika)
Realizacja ankiety	online	online	online	online	online	CAPI podczas zajęć
Wielkość próby	10 302	6124	4043	1055	886	693
Dobór próby	Panel online, próba zbliżona do reprezentatywnej	Próba celowa (dotarcie przez e-mail do całej kohorty 250 000 studentów z Wielkiej Brytanii).	Próba celowa (dotarcie przez e-mail z informacją o badaniu do próby dorosłych respondentów w wieku 18–50 lat, którzy zaangażowali się w dzieciństwie (przed ukończeniem 18 r.ż.) w zorganizowany sport.)	Próba celowa (Dotarcie poprzez ogłoszenia w mediach społecznościowych, listy mailingowe organizacji sportowych, a także ulotki rozdawane podczas zawodów sportowych)	Próba celowa (Dotarcie online za pośrednictwem mediów społecznościowych: Facebook, Twitter i LinkedIn oraz dotarcie do bazy członków organizacji Play by The Rules, którzy ukończyli internetowy kurs organizacji dotyczący ochrony dzieci.)	Próba celowa (Dotarcie w trakcie zajęć stacjonarnych do studentów kierunków sportowych i fizjoterapii na 4 uczelniach sportowych.)
Wiek i grupa respondentów	18–30	18–22, studenci	18–50, populacja ogólna	14–17	Powyżej 18 r.ż., trenujący na poziomie lokalnym	18–25, studenci
Zakres przedmiotu badania	Przemoc w kontekście sportu zorganizowanego osób poniżej 18 r.ż.	Przemoc w kontekście sportu zorganizowanego osób poniżej 16 r.ż.	Przemoc w kontekście zorganizowanego sportu osób poniżej 18 r.ż.	Przemoc w kontekście sportu zorganizowanego osób poniżej 18 r.ż.	Przemoc w kontekście sportu zorganizowanego osób poniżej 18 r.ż.	Przemoc w kontekście sportu zorganizowanego osób poniżej 18 r.ż.

Z opisanych wcześniej względów metodologicznych wyniki omawianego w tym raporcie pierwszego polskiego badania przemocy wobec dzieci i młodzieży w sporcie można zestawić wyłącznie z wynikami badań wykorzystujących kwestionariusz VTAQ i przeprowadzonych w Kanadzie (Daignault i in., 2023; Parent i Vaillancourt-Morel, 2021) oraz w Australii (Pankowiak i in., 2023), choć i w tych przypadkach porównanie to należy traktować jako przybliżenie ze względu na pewne różnice w metodologii badań. Jak wspomniano w części raportu poświęconej metodologii, w naszym badaniu posłużyliśmy się adaptacją kanadyjskiego kwestionariusza VTAQ (Parent i in., 2019), wykorzystując jego skróconą wersję. W kwestionariuszu znalazło się 50 kategorii krzywdzenia składających się na podskale zachowań przemocowych ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę nad młodym sportowcem (trenerów i rodziców/opiekunów) oraz podskale dotyczącej zachowań ze strony współzawodników. W badaniu kanadyjskim kwestionariusz składał się z 70, a australijskim z 76 pytań zadawanych w odniesieniu do sprawców przemocy z trzech grup: trenera (lub innego profesjonalisty ze sportowego otoczenia), rodzica/opiekuna i współzawodnika. Pytania kwestionariusza we wszystkich tych badaniach miały identyczne brzmienie, wprowadziliśmy natomiast możliwość nieudzielenia odpowiedzi na pytanie o każdą formę krzywdzenia. Wszystkie trzy badania dotyczyły doświadczeń z okresu poniżej 18 r.ż. Różnice w doborze próby badawczej polegały na tym, że o ile polskie i australijskie badanie miało charakter retrospektywny – respondentów w wieku 18–25 lat (w Polsce) lub powyżej 18 lat (w Australii) pytano o ich doświadczenia z przeszłości, respondentami w badaniu kanadyjskim były osoby w wieku 14–17 lat. Badania te różniła także metoda rekrutacji respondentów. Choć we wszystkich doborze respondentów do próby badawczej był celowy, przeprowadzono go odmiennymi metodami. Badanie kanadyjskie było promowane poprzez media społecznościowe, ulotki rozdawane podczas zawodów sportowych, listy mailingowe organizacji sportowych, a respondenci dobrowolnie wypełniali ankietę online. W polskim badaniu posłużono się ankietą audytoryjną przeprowadzaną podczas wykładów lub ćwiczeń (po wprowadzeniu do badania ankieteryzy przekazywali adres strony internetowej, na której umieszczony był link do ankiety). Metoda ta zmniejszyła ograniczenie płynące z samoselekcji, trzeba jednak zaznaczyć, że badanie zostało przeprowadzone wśród studentów, nie zaś na populacji ogólnej.

W państwach, w których badania były prowadzone z wykorzystaniem kwestionariusza VTAQ, doświadczenie przynajmniej jednej formy zachowań krzywdzących poniżej 18 r.ż. zadeklarowało ponad 80% badanych: w Kanadzie 84,5%, w Australii 82%, w Polsce 89,9% (wyk. 35).

Wykres 35. Odsetek respondentów, którzy wskazali doświadczenie przynajmniej jednej formy przemocy lub zaniedbania w kontekście sportu zorganizowanego poniżej 18 r.ż. w badaniach wykorzystujących kwestionariusz VTAQ w Kanadzie, Australii i Polsce

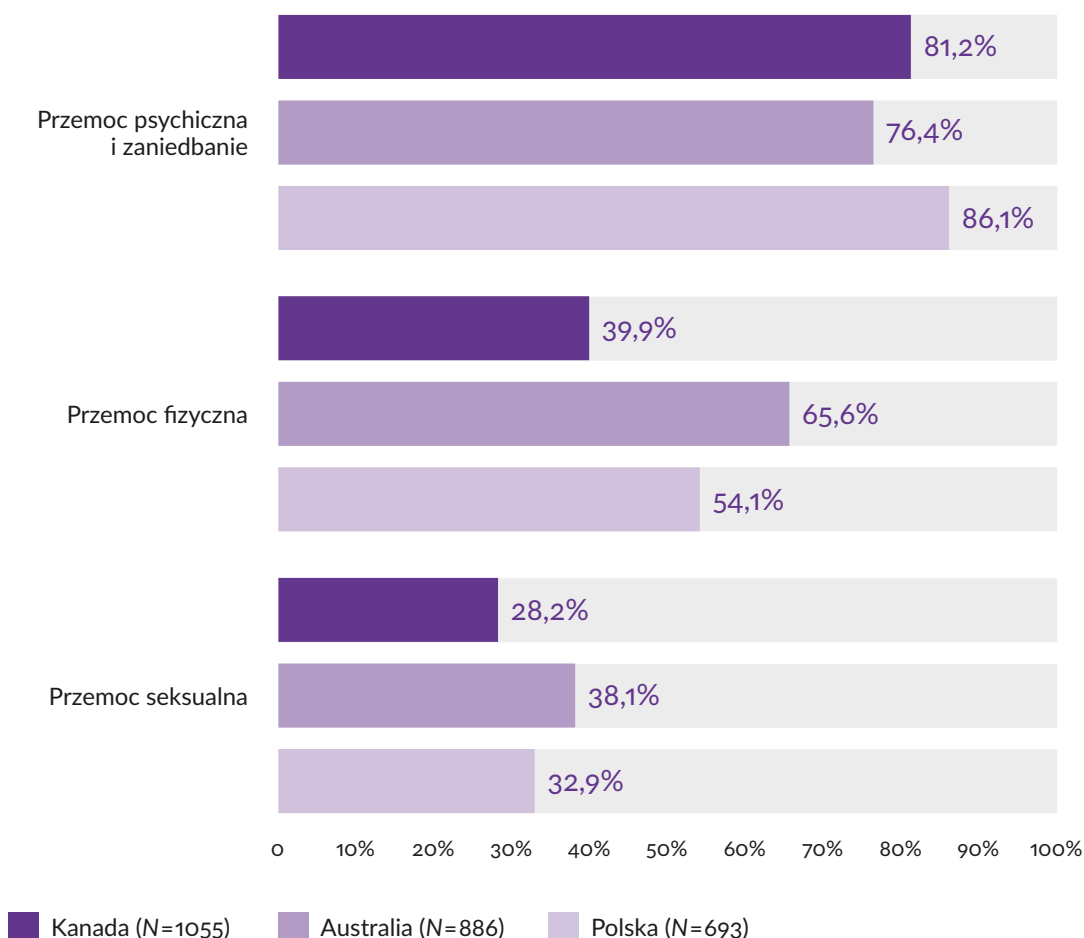
We wszystkich państwach, w których prowadzone były badania szeroko zdefiniowanej przemocy wobec dzieci i młodzieży w kontekście uprawianego regularnie sportu zorganizowanego najczęściej doświadczaną kategorią przemocy była przemoc psychiczna. Porównanie wyników wszystkich dotychczas przeprowadzonych badań można traktować jedynie jako przybliżenie – poza względami dotyczącymi doboru próby i przyjętej definicji przemocy, także – jak wspomniano wyżej – ze względu na odmienną klasyfikację niektórych form przemocy do szerszych kategorii. I tak, przemoc psychiczna dotknęła w Wielkiej Brytanii 75% respondentów, w Belgii i Holandii 37,6%, a w europejskim badaniu porównawczym średnia wartość tej kategorii przemocy wyniosła 65% (Hartill i in., 2021). W Kanadzie, Australii i Polsce do przemocy psychicznej włączono niektóre kategorie przemocy, które we wspomnianych europejskich badaniach ze względu na ich skutki dla psychiki klasyfikowane były jako przemoc fizyczna. O ile np. w badaniu przeprowadzonym w Wielkiej Brytanii (Alexander i in., 2011) oraz Belgii i Holandii (Vertommen, 2016) zmuszanie do trenowania w czasie kontuzji było zaliczone do przemocy fizycznej, o tyle w tych opartych na kwestionariuszu VTAQ ten rodzaj przemocy został zakwalifikowany do kategorii przemocy psychicznej. Również przyzwolenie na takie praktyki przez trenerów i rodziców w badaniach opartych na VTAQ należą do kategorii przemocy psychicznej. Szeroko zdefiniowaną przemoc psychiczną, uwzględniającą zaniedbanie, zgłaszała zbliżony odsetek badanych: 81,2% w Kanadzie, 76,4% w Australii i 86,1% w Polsce (wyk. 36).

Jeśli chodzi o częstość doświadczania przemocy fizycznej, wyniki w różnych krajach dość istotnie różnią się. Częściowo można to wyjaśniać różnicami w definiowaniu kategorii przemocy, o których mowa wcześniej. Tej kategorii przemocy w dowolnej formie przynajmniej raz doświadczało 24% dzieci i nastolatków w Wielkiej Brytanii, 11% – w Belgii i Holandii i 44% – w europejskim badaniu porównawczym. W państwach, w których wykorzystano kwestionariusz VTAQ, w tej kategorii

przemocy uwzględniono zarówno bezpośrednie akty agresji fizycznej, jak i zmuszanie i przyzwolenie ze strony opiekunów na zachowania agresywne (zranienie, groźenie, poniżanie) i tej kategorii przemocy doświadczyło 40–60% badanych. Przemoc fizyczna w Polsce wyniosła średnio dla całej badanej próby 54,1%, to jest o 14 punktów procentowych więcej niż w Kanadzie i o 12 mniej niż w Australii.

Przemocy seksualnej przynajmniej raz, w dowolnej formie – według wszystkich przytaczanych badań – doświadczyło z kolei 14–38% badanych: w Wielkiej Brytanii 32%, w Belgii i Holandii 14%, natomiast średnia dla 6 europejskich krajów objętych badaniem porównawczym wyniosła 35% dla przemocy bez kontaktu fizycznego i 20% dla przemocy z kontaktem fizycznym. W państwach wykorzystujących kwestionariusz VTAQ odsetek osób, które przed 18 r.ż. doświadczyły tej kategorii przemocy był dość wyrównany – w Kanadzie wyniósł 28,2%, w Australii – 38,1%, natomiast w Polsce – 32,9%.

Wykres 36. Zestawienie częstości doświadczenia przynajmniej jednej formy przemocy wg kategorii przemocy w badaniach wykorzystujących kwestionariusz VTAQ w Kanadzie, Australii i Polsce

Przegląd badań międzynarodowych pod względem profilu sprawców przemocy wobec dzieci w sporcie pokazuje, że bardzo istotną grupą, która stosuje przemoc są współzawodnicy. Badanie porównawcze w sześciu państwach europejskich ujawniło, że o ile zaniedbanie jest najczęściej popełniane przez trenerów, co wynika z natury tego zjawiska, o tyle już zachowania z kategorii przemocy psychicznej, bezkontaktowej przemocy seksualnej i kontaktowej przemocy seksualnej są najczęściej w kontekście sportu popełniane przez rówieśników (dla najpoważniejszych przypadków krzywdzenia psychicznego odsetek zgłaszanych zachowań ze strony współzawodników lub kolegów wynosi 48%, a ze strony trenerów – 32%, analogiczne częstości dla przemocy seksualnej bez kontaktu to, odpowiednio, 40% i 21%, natomiast dla przemocy seksualnej z kontaktem fizycznym – 34% i 21%). Sprawcami przemocy fizycznej są tak samo często trenerzy, jak i rówieśnicy. Podobne wyniki przynosi badanie przeprowadzone na próbie studentów w Wielkiej Brytanii, gdzie koledzy z drużyny i inni rówieśnicy byli istotnie częściej niż trenerzy i inni dorośli zgłaszani jako sprawcy przemocy.. W przypadku przemocy emocjonalnej częstość zgłaszania współzawodników jako sprawców wyniosła 81%, a trenera lub innego dorosłego w klubie – 40%. Dla przemocy fizycznej te częstości wyniosły 62% i 40%, dla molestowania (*sexual harassment*) – 65% i 29%, a wykorzystania seksualnego (*sexual harm*) – 88% i 14% (Alexander i in., 2011).

Porównanie przemocy w sporcie ze względu na sprawcę pomiędzy naszym badaniem a innymi badaniami opierającymi się na kwestionariuszu VTAQ nastęrcza pewnych trudności metodologicznych. W naszym badaniu skorzystaliśmy z krótszej wersji kwestionariusza, uwzględniającej dwie podskale, pytając łącznie o krzywdzenie doświadczane ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę, czyli profesjonalnego otoczenia w środowisku sportowym oraz rodziców i opiekunów. Dlatego można zestawiać jedynie częstość krzywdzenia ze strony współzawodników i tu można odnotować zbieżność wyników. Nasze badanie pokazuje, że przemocy ze strony współzawodników doświadczyło 83,3% badanych, co jest zbieżne z wynikami australijskimi, gdzie 73,0% respondentów wskazało tę grupę jako sprawców doświadczanej przemocy. Dane te należy traktować poważnie – w badaniach zwraca się uwagę, że długoterminowe skutki wiktyimizacji rówieśniczej w dzieciństwie są bardziej szkodliwe niż konsekwencje przemocy ze strony dorosłych (Lereya i in., 2015).

W ogólnym ujęciu w badaniu zarówno australijskim, jak i naszym przemoc ze strony trenerów i innych osób dorosłych była zgłaszana znacznie częściej niż przemoc ze strony rodziców, przy czym nie należy bagatelizować tej ostatniej grupy – w Australii rodzice jako sprawcy przemocowych zachowań lub zaniedbania w kontekście sportu byli wskazywani przez 35% badanych (Pankowiak i in., 2023).

W badaniu obejmującym sześć państw europejskich, znajomą osobę dorosłą, inną niż trenera (np. rodzica) jako sprawcę przemocy lub zaniedbania w kontekście sportu wskazało 9% respondentów (Hartill i in. 2021).

Na koniec przeglądu wyników badań międzynarodowych warto wspomnieć, że w niektórych kwestionariuszach pytano respondentów o ogólną ocenę doświadczeń w sporcie w okresie dzieciństwa. Wyniki tak postawionego pytania są bardzo pozytywne: w międzynarodowym porównawczym badaniu europejskim aż 85% respondentów oceniło swoje ogólne doświadczenia ze sportem jako *dobre* lub *bardzo dobre* (Hartill i in., 2021), w Wielkiej Brytanii również deklarowane ogólne doświadczenia były pozytywne (Aleksander i in. 2011). W zestawieniu z wysokim odsetkiem osób doświadczających w dzieciństwie zachowań przemocowych w kontekście sportu może to oznaczać, że możemy mieć w tym obszarze do czynienia z tzw. normalizacją zjawiska przemocy (Alexander i in., 2011; Hartill i in., 2021).

Wnioski i rekomendacje

Badanie *Przemoc wobec dzieci w sporcie* jest jedną z pierwszych prób oszacowania skali tego problemu w Polsce. Bazując na ustaleniach naukowych i narzędziach badawczych opracowanych za granicą, podjęto próbę przeprowadzenia diagnozy na próbie studentów pierwszych lat uczelni sportowych, którzy w dzieciństwie uprawiali regularnie sport.

Wyniki badania ujawniły bardzo wysoką skalę doświadczeń przemocy, które były udziałem aż 89% respondentów. Bardziej rozpowszechniona (83%) była przemoc ze strony współzawodników, choć niemal trzy czwarte (72%) respondentów doświadczyło jej ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę. Wśród tych ostatnich zdecydowanie najczęściej wskazywano trenera(-kę), ale wśród sprawców byli także rodzice, działacze sportowi, asystenci, masażyści i kierownicy drużyn.

W badaniu uwzględniono ponad 50 form przemocy podzielonych na sześć kategorii. Najczęściej doświadczaną była przemoc psychiczna ze strony współzawodnika (78%), następnie przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (65%), przemoc fizyczna ze strony opiekuna (41%) i współzawodnika (33%) oraz przemoc seksualna ze strony współzawodnika (30%) i opiekuna (11%). Przemoc fizyczna była dwukrotnie częściej doświadczana w dzieciństwie przez mężczyzn niż przez kobiety (43% vs 21%). Z kolei przemoc seksualna częściej dotykała kobiet niż mężczyzn (15% vs 8%). Do przemocy najczęściej dochodziło, gdy ofiara była w wieku 12–17 lat. Przemoc miała miejsce podczas treningów, zawodów i wyjazdów sportowych. Dochodziło do niej się na boiskach i w salach, w szatniach, pokojach hotelowych, pokojach trenerów czy środkach transportu.

Tylko znikoma część pokrzywdzonych dzieci zwracała się w tej sytuacji o pomoc do osoby dorosłej. Zależnie od typu doświadczanej przemocy zrobiło to 9–21% respondentów, którzy doświadczyli przemocy w dzieciństwie. Badanie pokazało także potencjalnie duże szkody psychiczne związane z doświadczeniami przemocy. Wśród osób doświadczających przemocy poziom zachowań autodestrukcyjnych był znacząco wyższy niż w całej badanej grupie. Szczególnie wysoki odsetek podejmował takie działania w grupie osób, które doświadczyły przemocy seksualnej. Wśród osób, które doświadczyły takiej przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę przed ukończeniem 18 r.ż., 55% okaleczało się, a 14% podejmowało próby samobójcze. Również przemoc ze strony rówieśników znacząco zwiększała częstość takich zachowań. Analizy regresji potwierdziły także istotny statystycznie związek pomiędzy nasileniem doświadczania przemocy a zachowaniami autodestrukcyjnymi.

Warto także dodać, że wiele osób, które w badaniu zadeklarowało doświadczanie przemocy, odmówiło odpowiedzi dotyczących okoliczności, w których ona wystąpiła,

podania kategorii sprawcy, miejsca itd. Szczególnie silnie efekt ten wystąpił w przypadku osób doświadczających przemocy seksualnej. Może to wskazywać, że ci dorośli już ludzie ciągle żyją w strachu i obawie przed ujawnieniem tych zdarzeń, nawet w sytuacji anonimowego, komputerowego badania ankietowego.

Wyniki te wskazują na palącą potrzebę działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa dzieci w sporcie. Najważniejsze rekomendacje działań w tym zakresie obejmują:

- Wprowadzanie w klubach, związkach i stowarzyszeniach sportowych standardów ochrony dzieci i procedur bezpiecznego zgłaszania incydentów przemocy.
- Rozwijanie profilaktyki przemocy rówieśniczej w środowisku sportowym, w tym zwiększanie rezyliencji młodych zawodników, podnoszenie świadomości dzieci uprawiających sport na temat ich praw i sposobów reagowania na przemoc oraz zwiększanie umiejętności wzajemnego wspierania się w zespołach sportowych.
- Wprowadzanie mechanizmów kontroli kadr trenerskich, działaczy i innych osób pracujących z dziećmi w kontekście sportowym w celu ograniczania skali przemocy.
- Prowadzenie szeroko zakrojonych szkoleń dla trenerów, działaczy sportowych, i innych osób działających na polu sportu młodzieżowego dotyczących bezpiecznego, zdrowego udziału dzieci w sporcie i reagowania na przemoc wobec dzieci.
- Prowadzenie szkoleń dla lekarzy i fizjoterapeutów w zakresie diagnozowania objawów mogących być skutkami przemocy oraz reagowania na nie.
- Stosowanie narzędzi oceny ryzyka, np. w postaci wystandaryzowanych formularzy, które mogą pomóc podjąć odpowiednie działania profilaktyczne.
- Objęcie profilaktyką rodziców dzieci uprawiających sport w celu zwiększenia ich świadomości i uważności na sytuacje zagrażające bezpieczeństwu.
- Zapewnienie pomocy psychologicznej i prawnej wszystkim osobom doświadczającym przemocy w sporcie.
- Współpracę organizacji sportowych z szeroką koalicją instytucji i organizacji pozarządowych na rzecz efektywnego chronienia dzieci przed przemocą.

Zgodnie z Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606) zarówno organy oświatowe, jak i wszelkie inne instytucje pracujące z dziećmi – w tym kluby, stowarzyszenia i związki sportowe mają obowiązek wdrożyć standardy ochrony dzieci dostosowane do charakteru i rodzaju podmiotu lub prowadzonej działalności. Dodatkowe rozwiązania zabezpieczające są także planowane w ramach przygoto-

wywanej w 2024 r. nowelizacji ustawy o sporcie. Część związków i klubów sportowych już teraz dostrzega wagę problemu i podejmuje działania na rzecz zabezpieczenia młodych sportowców⁹. Inne są dopiero na początku tej drogi. Dostęp do rzetelnych danych i dalsza eksploracja tego zagadnienia mogą pomóc im w jak najlepszym dostosowaniu działań do potrzeb dzieci i nastolatków oraz odpowiednim przeszkoleniu kadry trenerskiej i pomocniczej.

Realizator omawianych badań i wydawca niniejszego raportu – Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę już od kilkunastu lat zajmuje się opracowaniem i wdrażaniem standardów bezpieczeństwa dzieci w różnego rodzaju organizacjach i instytucjach. Od kilku lat rozwijany jest portal informacyjny i baza publikacji na stronie standardy.fdds.pl, gdzie w sekcji poświęconej klubom sportowym można aktualnie znaleźć następujące materiały¹⁰:

- wzór polityki ochrony dzieci dla klubów sportowych;
- plakaty dotyczące zasad bezpiecznych relacji między dziećmi, rodzicami i trenerami;
- rekomendacje dla organizatorów rozgrywek i wyjazdów sportowych.

Organizowane są także liczne szkolenia stacjonarne i online, które pomagają organizatorom sportu dziecięcego sprostać wyzwaniom związanym z zapewnieniem bezpieczeństwa podczas uprawiania ulubionych dyscyplin.

⁹ Pozytywnym przykładem jest największy polski związek sportowy, Polski Związek Piłki Nożnej, który w 2024 r. wprowadził rozbudowaną „Politykę”, jak również udostępnia na swoich stronach materiały edukacyjne i szkoleniowe (por. <https://www.pzpn.pl/dzieci-i-mlodziez/polityka-bezpieczenstwa-dzieci/dokumenty>).

¹⁰ Standardy w działaniu / Kluby sportowe, dostępne na: <https://standardy.fdds.pl/standardy-w-dzialaniu/kluby>.

Bibliografia

- Alexander, K., Stafford, A., Lewis, R. (2011). *The experiences of children participating in organised sport in the UK*. NSPCC.
- Brackenridge, C. H. (2001). *Spoilsports: Understanding and preventing sexual exploitation in sport*. Routledge.
- Daignault, I., Deslauriers-Varin, N., Parent, S. (2023). Profiles of teenage athletes' exposure to violence in sport: An analysis of their sport practice, athletic behaviors, and mental health. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(11–12), 7754–7779. <https://doi.org/10.1177/08862605221148216>
- David, P. (2004). *Human rights in youth sport: a critical review of children's rights in competitive sport*. Routledge.
- Dodd, K., Solomon, C., Naughton, M., Salmon, P. M., McLean, S. (2023). What enables child sexual abuse in sport? A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(2), 1599–1613. <https://doi.org/10.1177/15248380231190666>
- East, J. (2012). The causes of violence in sport: Who is to blame? W: C. Brackenridge, T. Kay, D. Rhind (red.), *Sport, children's rights and violence prevention: A sourcebook on global issues and local programs* (s. 18–24). Brunel University Press.
- Fasting, K., Brackenridge, C., Walseth, K. (2002). Consequences of sexual harassment in sport for female athletes. *Journal of Sexual Aggression*, 8(2), 37–48. <https://doi.org/10.1080/13552600208413338>
- Fasting, K., (2005). *Research on sexual harassment and abuse in sport*. Nordic Sport Science Forum.
- GUS. (2023). *Kultura fizyczna w latach 2021 i 2022*. Główny Urząd Statystyczny.
- GUS. (2024). *Kultura fizyczna w Polsce w 2023 r.* Główny Urząd Statystyczny.
- Hartill, M. (2005). Sport and the sexually abused male child. *Sport, Education and Society*, 10, 287–304. <https://doi.org/10.1080/13573320500254869>
- Hartill, M. (2009). The sexual abuse of boys in organized male sports. *Men and Masculinities*, 12(1990), 225–249.
- Hartill, M., Rulofs, B., Lang, M., Vertommen, T., Allroggen, M., Cirera, E., Diketmueller, R., Kampen, J., Kohl, A., Martin, M., Nanu, I., Neeten, M., Sage, D., Stativa, E. (2021). *CASES: Child abuse in sport: European Statistics – Project Report*. Edge Hill University.
- Institut Sportu. (2024). *Ranking Systemu Sportu Młodzieżowego*. <https://ssm.insp.waw.pl/>
- Jeckell, A. S., Copenhaver, E. A., Diamond, A. B. (2018). The spectrum of hazing and peer sexual abuse in sports: A current perspective. *Sports Health: A Multidisciplinary Approach*, 10(6), 558–564. <https://doi.org/10.1177/1941738118797322>
- Kirby, S., Greaves, L., Hankivsky, O. (2000). *The dome of silence: Sexual harassment and abuse in sport*.
- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 Nr 120 poz. 526).
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano, R. L. (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.
- Lereya, S. T., Copeland, W. E., Costello, E. J., Wolke D. (2015). Adult mental health consequences of peer bullying and maltreatment in childhood: two cohorts in two countries. *Lancet Psychiatry*, 2(6), 524–531. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(15\)00165-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(15)00165-0)
- Mountjoy, M., Brackenridge, C., Arrington, M., Blauwet, C., Carska-Sheppard, A., Fasting, K., [...] Budgett, R. (2016). International Olympic Committee consensus statement: Harassment and abuse (non-accidental violence) in sport. *British Journal of Sports Medicine*, 50(17), 1019–1029. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2016-096121>
- Pankowiak, A., Woessner, M. N., Parent, S., Vertommen, T., Eime, R., Spaaij, R., Harvey, J., Parker, A. G. (2023). Psychological, Physical, and Sexual Violence Against Children in Australian Community Sport: Frequency, Perpetrator, and Victim Characteristics. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(3–4), 4338–4365. <https://doi.org/10.1177/08862605221114155>

- Parent S., Fortiera K., Vaillancourt-Morel M. P., Lessard G., Goulet C., Demers G., Paradis H., Hartill M. (2019). Development and initial factor validation of the Violence Toward Athletes Questionnaire (VTAQ) in a sample of young athletes. *Loisir et Société / Society and Leisure*, 42(3), 471–486. <https://doi.org/10.1080/07053436.2019.1682262>
- Parent, S., Vaillancourt-Morel, M. -P., Gillard, A. (2020). Interpersonal violence (IV) in sport and mental health outcomes in teenagers. *Journal of Sport and Social Issues*, 46(4), 323–337. <https://doi.org/10.1177/01937235211043652>
- Parent, S., Vaillancourt-Morel, M. -P. (2021). Magnitude and risk factors for interpersonal violence experienced by Canadian teenagers in the sport context. *Journal of Sport and Social Issues*, 45(6), 528–544. <https://doi.org/10.1177/0193723520973571>
- Roberts, V., Sojo, V., Grant, F. (2020). Organisational factors and non-accidental violence in sport: A systematic review. *Sport Management Review*, 23(1), 8–27. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2019.03.001>
- Smits, F., Jacobs, F., Knoppers, A. (2017). “Everything revolves around gymnastics”: Athletes and parents make sense of elite youth sport. *Sport in Society*, 20, 66–83. <http://doi.org/10.1080/17430437.2015.1124564>
- Stirling, A. E., Kerr, G. A. (2009). Abused athletes' perceptions of the coach-athlete relationship. *Sport in Society*, 12, 227–239. <https://doi.org/10.1080/17430430802591019>
- Timpka, T., Janson, S., Jacobsson, J., Dahlström, Ö., Spreco, A., Kowalski, J., Bargoria, V., Mountjoy, M., Svedin, C. G. (2019). Lifetime history of sexual and physical abuse among competitive athletics (track and field) athletes: cross sectional study of associations with sports and non-sports injury. *British Journal of Sports Medicine*, 53(22), 1412–1417. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2018-099335>
- Tschan, W. (2013). *Professional sexual misconduct in institutions: Causes and consequences, prevention and intervention*. Hogrefe Publishing.
- Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J. A. Van Den Eede, F. (2016). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. *Child Abuse & Neglect*, 51, 223–236. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.10.006>
- Vertommen, T., Kampen, J., Schipper-van Veldhoven, N., Uzieblo, K., van den Eede, F. (2018). Severe interpersonal violence against children in sport: Associated mental health problems and quality of life in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 76, 459–468. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.12.013>
- Waldron, J. J., Lynn, Q., Krane, V. (2011). Duct tape, icy hot & paddles: Narratives of initiation onto US male sport teams. *Sport, Education and Society*, 16, 111–125. <https://doi.org/10.1080/13573322.2011.531965>
- WHO. (2010). *Global recommendations on physical activity for health*. World Health Organization.
- WHO. (2016). *Global plan of action to strengthen the role of the health system within a national multi-sectoral response to address interpersonal violence, in particular against women and girls, and against children*. World Health Organisation.

Aneks 1. Tabela zmiennych

Kategoria przemocy	Formy przemocy	Odpowiedzi
Przemoc psychiczna ze strony współzawodnika	Co najmniej jedna z form: A1 Wykluczanie A2 Plotki, krzywdzące komentarze A3 Kradzież lub uszkodzenie własności A4 Groźenie, poniżanie	Rzadko (1–2 razy) Czasami (3–10 razy) Często (więcej niż 10 razy)
Przemoc fizyczna ze strony współzawodnika	Co najmniej jedna z form: A5 Uderzenie, popchnięcie podczas zawodów A6 Uderzenie, popchnięcie poza czasem zawodów	Rzadko (1–2 razy) Czasami (3–10 razy) Często (więcej niż 10 razy)
Przemoc seksualna ze strony współzawodnika	Co najmniej jedna z form: A7 Obraźliwe komentarze o charakterze seksualnym A8 Niechciane zachowania seksualne A9 Zmuszenie do kontaktu seksualnego	Rzadko (1–2 razy) Czasami (3–10 razy) Często (więcej niż 10 razy)
Przemoc fizyczna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	Co najmniej jedna z form: AU1 Potrząsanie, popychanie AU2 Rzucanie przedmiotami w zawodnika AU3 Uderzenie dłonią AU4 Uderzenie pięścią, kopnięcie AU5 Uderzenie twardym przedmiotem AU6 Duszenie, podduszanie AU7 Rzucanie przedmiotami niewymierzone w zawodnika AU8 Zmuszanie lub zachęcanie do zranienia przeciwnika AU9 Zmuszanie lub zachęcanie do poniżenia przeciwnika AU10 Zmuszanie lub zachęcanie do groźenia przeciwnikowi AU11 Przyzwolenie na zrobienie krzywdy przeciwnikowi AU12 Przyzwolenie na poniżenie przeciwnika AU13 Przyzwolenie na groźenie przeciwnikowi	Rzadko (1–2 razy) Czasami (3–10 razy) Często (więcej niż 10 razy)
Przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	Co najmniej jedna z form: AU14 Groźba porzucenia, wyrządzenia krzywdy AU15 Obrażanie, poniżanie AU16 Przesadna krytyka AU17 Odrzucenie lub wykluczenie AU18 Zamknięcie w pomieszczeniu AU19 Zachęcanie do ograniczenia kontaktów towarzyskich AU20 Ignorowanie lub brak zainteresowania AU21 Zmuszanie do dodatkowych treningów AU22 Zmuszanie lub zachęcanie do trenowania w czasie kontuzji (wbrew zaleceniom lekarza) AU23 Zmuszanie lub zachęcanie do wykonywania zbyt trudnych ruchów AU24 Zmuszanie lub zachęcanie do utraty wagi AU25 Zmuszanie lub zachęcanie do stosowania środków dopingujących AU26 Przyzwolenie na udział w treningu/zawodach w czasie kontuzji (wbrew zaleceniom lekarza) AU27 Przyzwolenie na utratę wagi AU28 Przyzwolenie na stosowanie środków dopingujących AU29 Zachęcanie do przerwania nauki AU30 Odmowa opieki medycznej	Rzadko (1–2 razy) Czasami (3–10 razy) Często (więcej niż 10 razy)

Kategoria przemocy	Formy przemocy	Odpowiedzi
Przemoc seksualna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	Co najmniej jedna z form: AU31 Komentarze o charakterze seksualnym AU32 Niechciane zachowania seksualne AU33 Obserwowanie podczas czynności seksualnych AU34 Rozmowy o charakterze seksualnym AU35 Filmowanie/fotografowanie czynności seksualnych AU36 Ekshibicjonizm AU37 Dotykanie genitaliów AU38 Dotykanie innych części ciała AU39 Całowanie w sposób seksualny AU40 Próba penetracji seksualnej AU41 Penetracja seksualna	Rzadko (1–2 razy) Czasami (3–10 razy) Często (więcej niż 10 razy)
Liczba doświadczonych kategorii przemocy	W oparciu na zmiennych: – Przemoc psychiczna ze strony współzawodnika – Przemoc fizyczna ze strony współzawodnika – Przemoc seksualna ze strony współzawodnika – Przemoc fizyczna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę – Przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej kontrolę – Przemoc seksualna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	Suma wskazań twierdzących (0–6)
Liczba doświadczonych kategorii przemocy ze strony współzawodnika	W oparciu na zmiennych: – Przemoc psychiczna ze strony współzawodnika – Przemoc fizyczna ze strony współzawodnika – Przemoc seksualna ze strony współzawodnika	Suma wskazań twierdzących (0–3)
Liczba doświadczonych kategorii przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	W oparciu na zmiennych: – Przemoc fizyczna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę – Przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej kontrolę – Przemoc seksualna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	Suma wskazań twierdzących (0–3)
Doświadczenia przemocy ze strony współzawodnika	W oparciu na zmiennej: – Liczba doświadczonych kategorii przemocy ze strony współzawodnika	Co najmniej 1 odpowiedź twierdząca
Doświadczenia przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	W oparciu na zmiennej: – Liczba doświadczonych kategorii przemocy ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę	Co najmniej 1 odpowiedź twierdząca

Aneks 2. Dyscypliny sportowe

Dyscyplina	Indywidualny	Drużynowy	Kontaktowy
Akrobatyka sportowa	+		
Badminton	+	+	
Baseball		+	
Biathlon	+		
Bilard	+		
Boks	+		+
Brydż sportowy	+	+	
Cheerleading	+	+	
Curling		+	
Futsal		+	+
Gimnastyka, gimnastyka artystyczna	+	+	
Golf	+	+	
Hokej (na lodzie, na trawie)		+	+
Jeździectwo	+		
Judo	+		+
Kajak polo		+	+
Kajakarstwo	+	+	
Karate	+		+
Kickboxing	+		+
Kolarstwo	+	+	
Koszykówka		+	+
Kręglarstwo	+	+	
Lekkoatletyka	+		
Łuczniectwo	+		
Łyżwiarstwo	+	+	
Narciarstwo	+		
Orientacja sportowa	+		
Pięciobój nowoczesny	+		
Piłka nożna		+	+
Piłka ręczna		+	+
Piłka siatkowa		+	

Dyscyplina	Indywidualny	Drużynowy	Kontaktowy
Piłka wodna		+	+
Pływanie	+	+	
Podnoszenie ciężarów	+		
Rugby		+	+
Siatkówka plażowa		+	
Skoki do wody	+		
Snowboard	+		
Sporty motorowe	+	+	
Sporty wrotkarskie	+		
Strzelectwo sportowe	+		
Sumo	+		+
Szachy	+		
Szermierka	+		+
Taekwondo	+		+
Taniec	+	+	+
Tenis	+	+	
Tenis stołowy	+	+	
Triathlon	+		
Unihokej		+	+
Wioślarstwo	+	+	
Wspinaczka sportowa	+		
Zapasy	+		+
Żeglarstwo	+	+	

Aneks 3. Doświadczanie poszczególnych form przemocy

		Nigdy	Rzadko (1-2 razy)	Czasami (3-10 razy)	Często (więcej niż 10 razy)	Nie chcę odpowia- dać	Łącznie doświad- czanie
Przemoc psychiczna ze strony współzawodników							
Wykluczanie (A1)	N	332	202	104	48	7	354
	%	47,9%	29,1%	15,0%	6,9%	1,0%	51,1%
Plotki, krzywdzące komentarze (A2)	N	338	195	94	56	10	345
	%	48,8%	28,1%	13,6%	8,1%	1,4%	49,8%
Kradzież lub uszkodzenie własności (A3)	N	516	137	27	4	9	168
	%	74,5%	19,8%	3,9%	0,6%	1,3%	24,2%
Groźenie, poniżanie (A4)	N	283	173	129	97	11	399
	%	40,8%	25,0%	18,6%	14,0%	1,6%	57,6%
Przemoc fizyczna ze strony współzawodników							
Uderzenie, popchnięcie podczas zawodów (A5)	N	484	109	43	40	17	192
	%	69,8%	15,7%	6,2%	5,8%	2,5%	27,7%
Uderzenie, popchnięcie poza czasem zawodów (A6)	N	498	113	34	26	22	173
	%	71,9%	16,3%	4,9%	3,8%	3,2%	25,0%
Przemoc seksualna ze strony współzawodników							
Obrażliwe komentarze o charakterze seksualnym (A7)	N	506	100	40	27	20	167
	%	73,0%	14,4%	5,8%	3,9%	2,9%	24,1%
Niechciane zachowania seksualne (A8)	N	580	56	25	11	21	92
	%	83,7%	8,1%	3,6%	1,6%	3,0%	13,3%
Zmuszenie do kontaktu seksualnego (A9)	N	648	18	5	5	17	28
	%	93,5%	2,6%	0,7%	0,7%	2,5%	4,0%
Przemoc fizyczna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę							
Potrząsanie, popychanie (AU1)	N	569	71	23	15	15	109
	%	82,1%	10,2%	3,3%	2,2%	2,2%	15,7%
Rzucanie przedmiotami w zawodnika (AU2)	N	580	70	18	12	13	100
	%	83,7%	10,1%	2,6%	1,7%	1,9%	14,4%
Uderzenie dłonią (AU3)	N	624	35	15	6	13	56
	%	90,0%	5,1%	2,2%	0,9%	1,9%	8,1%
Uderzenie pięścią, kopnięcie (AU4)	N	640	23	13	2	15	38
	%	92,4%	3,3%	1,9%	0,3%	2,2%	5,5%
Uderzenie twardym przedmiotem (AU5)	N	638	29	8	4	14	41
	%	92,1%	4,2%	1,2%	0,6%	2,0%	5,9%

		Nigdy	Rzadko (1–2 razy)	Czasami (3–10 razy)	Często (więcej niż 10 razy)	Nie chcę odpowia- dać	Łącznie doświad- czanie
Przemoc fizyczna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę							
Duszenie, podduszanie (AU6)	N	667	9	2	5	10	16
	%	96,2%	1,3%	0,3%	0,7%	1,4%	2,3%
Rzucanie przedmiotami niewymierzone w zawodnika (AU7)	N	574	60	33	16	10	109
	%	82,8%	8,7%	4,8%	2,3%	1,4%	15,7%
Zmuszanie lub zachęcanie do zranienia przeciwnika (AU8)	N	610	46	15	11	11	72
	%	88,0%	6,6%	2,2%	1,6%	1,6%	10,4%
Zmuszanie lub zachęcanie do poniżenia przeciwnika (AU9)	N	598	44	25	14	12	83
	%	86,3%	6,3%	3,6%	2,0%	1,7%	12,0%
Zmuszanie lub zachęcanie do grożenia przeciwnikowi (AU10)	N	652	15	9	4	13	28
	%	94,1%	2,2%	1,3%	0,6%	1,9%	4,0%
Przyzwolenie na zrobienie krzywdy przeciwnikowi (AU11)	N	634	26	14	9	10	49
	%	91,5%	3,8%	2,0%	1,3%	1,4%	7,1%
Przyzwolenie na poniżenie przeciwnika (AU12)	N	593	47	29	11	13	87
	%	85,6%	6,8%	4,2%	1,6%	1,9%	12,6%
Przyzwolenie na grożenie przeciwnikowi (AU13)	N	649	17	13	3	11	33
	%	93,7%	2,5%	1,9%	0,4%	1,6%	4,8%
Groźba porzucenia, wyrządzenia krzywdy (AU14)	N	651	14	10	2	16	26
	%	93,9%	2,0%	1,4%	0,3%	2,3%	3,8%
Przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę							
Obrażanie, poniżanie (AU15)	N	479	102	58	37	17	197
	%	69,1%	14,7%	8,4%	5,3%	2,5%	28,4%
Przesadna krytyka (AU16)	N	357	138	122	60	16	320
	%	51,5%	19,9%	17,6%	8,7%	2,3%	46,2%
Odrzucenie lub wykluczenie (AU17)	N	497	101	52	24	19	177
	%	71,7%	14,6%	7,5%	3,5%	2,7%	25,5%
Zamknięcie w pomieszczeniu (AU18)	N	660	12	2	1	18	15
	%	95,2%	1,7%	0,3%	0,1%	2,6%	2,2%
Zachęcanie do ograniczenia kontaktów towarzyskich (AU19)	N	569	60	31	14	19	105
	%	82,1%	8,7%	4,5%	2,0%	2,7%	15,2%
Ignorowanie lub brak zainteresowania (AU20)	N	514	89	54	20	16	163
	%	74,2%	12,8%	7,8%	2,9%	2,3%	23,5%
Zmuszanie do dodatkowych treningów (AU21)	N	510	76	50	39	18	165
	%	73,6%	11,0%	7,2%	5,6%	2,6%	23,8%
Zmuszanie lub zachęcanie do trenowania w czasie kontuzji (wbrew zaleceniom lekarza) (AU22)	N	515	88	43	30	17	161
	%	74,3%	12,7%	6,2%	4,3%	2,5%	23,2%

		Nigdy	Rzadko (1–2 razy)	Czasami (3–10 razy)	Często (więcej niż 10 razy)	Nie chcę odpowia- dać	Łącznie doświad- czanie
Przemoc psychiczna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę							
Zmuszanie lub zachęcanie do wykonywania zbyt trudnych ruchów (AU23)	N	506	85	57	28	17	170
	%	73,0%	12,3%	8,2%	4,0%	2,5%	24,5%
Zmuszanie lub zachęcanie do utraty wagi (AU24)	N	607	32	17	20	17	69
	%	87,6%	4,6%	2,5%	2,9%	2,5%	10,0%
Zmuszanie lub zachęcanie do stosowania środków dopingujących (AU25)	N	620	30	14	14	15	58
	%	89,5%	4,3%	2,0%	2,0%	2,2%	8,4%
Przyzwolenie na udział w treningu/zawodach w czasie kontuzji (wbrew zaleceniom lekarza) (AU26)	N	530	74	40	34	15	148
	%	76,5%	10,7%	5,8%	4,9%	2,2%	21,4%
Przyzwolenie na utratę wagi (AU27)	N	620	24	15	17	17	56
	%	89,5%	3,5%	2,2%	2,5%	2,5%	8,1%
Przyzwolenie na stosowanie środków dopingujących (AU28)	N	628	14	11	21	19	46
	%	90,6%	2,0%	1,6%	3,0%	2,7%	6,6%
Zachęcanie do przerywania nauki (AU29)	N	555	69	31	23	15	123
	%	80,1%	10,0%	4,5%	3,3%	2,2%	17,7%
Odmowa opieki medycznej (AU30)	N	639	27	9	2	16	38
	%	92,2%	3,9%	1,3%	0,3%	2,3%	5,5%
Przemoc seksualna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę							
Komentarze o charakterze seksualnym (AU31)	N	612	28	18	12	23	58
	%	88,3%	4,0%	2,6%	1,7%	3,3%	8,4%
Niechciane zachowania seksualne (AU32)	N	644	15	7	7	20	29
	%	92,9%	2,2%	1,0%	1,0%	2,9%	4,2%
Obserwowanie podczas czynności seksualnych (AU33)	N	665	7	3	2	16	12
	%	96,0%	1,0%	0,4%	0,3%	2,3%	1,7%
Rozmowy o charakterze seksualnym (AU34)	N	666	6	2	2	17	10
	%	96,1%	0,9%	0,3%	0,3%	2,5%	1,4%
Filmowanie/fotografowanie czynności seksualnych (AU35)	N	672	2	2	2	15	6
	%	97,0%	0,3%	0,3%	0,3%	2,2%	0,9%
Ekshibicjonizm (AU36)	N	664	6	4	2	17	12
	%	95,8%	0,9%	0,6%	0,3%	2,5%	1,7%
Dotykanie genitaliów (AU37)	N	664	6	3	3	17	12
	%	95,8%	0,9%	0,4%	0,4%	2,5%	1,7%
Dotykanie innych części ciała (AU38)	N	654	16	5	1	17	22
	%	94,4%	2,3%	0,7%	0,1%	2,5%	3,2%
Całowanie w sposób seksualny (AU39)	N	671	3	2	2	15	7
	%	96,8%	0,4%	0,3%	0,3%	2,2%	1,0%
Próba penetracji seksualnej (AU40)	N	669	6	1	3	14	10
	%	96,5%	0,9%	0,1%	0,4%	2,0%	1,4%
Penetracja seksualna (AU41)	N	671	2	4	1	15	7
	%	96,8%	0,3%	0,6%	0,1%	2,2%	1,0%

Fundacja Dajemy Dzieciom Się

ul. Walecznych 59

03-926 Warszawa

www.fdds.pl